

**МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

КАФЕДРА ПРАВА

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН»**

Мелітополь, 2019

УДК 340.15 (100) (072)

П 57

Попенко Я.В. Методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи з дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» [Електронний ресурс]: галузь знань 08 Право, спеціальність 081 Право, перший рівень вищої освіти. Мелітополь: МДПУ імені Б. Хмельницького, 2019. 76 с.

Методичні рекомендації укладено з урахуванням вимог кредитно-модульної системи. Матеріали містять силабус навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн», змістовні блоки дисципліни, плани семінарських занять, методичні рекомендації для засвоєння самостійних тем дисципліни, питання для самоконтролю, перелік тем до складання екзамену, тематика курсових робіт, список основної та рекомендованої літератури тощо.

Розраховані для здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Право» першого курсу навчання Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Богдана Хмельницького.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Очеретяний Володимир Васильович – кандидат історичних наук, доцент кафедри правового регулювання економіки і правознавства Вінницького навчально-наукового інституту економіки Тернопільського національного економічного університету

Ніколіна Інна Іванівна – кандидат історичних наук, доцент, заступник декана з навчальної роботи факультету історії, етнології і права Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського

Рекомендовано до друку Вченою радою природничо-географічного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, протокол № 1 від 30 серпня 2019 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. СИЛАБУС ДИСЦИПЛІНИ	6
1.1. Мета та цілі курсу	6
1.2. Формат курсу	6
1.3. Перелік компетентностей, які набуваються під час опанування курсом	6
1.4. Результати навчання	6
1.5. Обсяг курсу	7
1.6. Ознаки курсу	7
1.7. Технічне й програмне забезпечення /обладнання	7
1.8. Політики курсу	8
1.9. Схема курсу	8
1.10. Система оцінювання та вимоги	12
1.11. Рекомендована література	16
РОЗДІЛ 2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	17
2.1. Блок 1. Історія держави і права країн Стародавнього Сходу та Античності	17
2.2. Блок 2. Історія держави і права зарубіжних країн доби феодалізму	18
2.3. Блок 3. Історія держави і права зарубіжних країн Нового часу	20
2.4. Блок 4. Історія держави і права зарубіжних країн Новітнього періоду	21
РОЗДІЛ 3. ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ	24
3.1. Семінарське заняття № 1. Рабовласницька держава і право.	24
3.2. Семінарське заняття № 2. Держава і право Стародавньої Греції. Афіньська держава та право.	25
3.3. Семінарське заняття № 3. Історія держави і права Стародавньої Спарти.	26
3.4. Семінарське заняття № 4. Історія держави і права франків та англосаксів.	27
3.5. Семінарське заняття № 5. Історія держави і права феодальної Німеччини.	28
3.6. Семінарське заняття № 6. Історія держави і права Арабського Халіфату.	29
3.7. Семінарське заняття № 7. Утворення та розвиток буржуазної держави і права у Франції.	30
3.8. Семінарське заняття № 8. Виникнення та розвиток буржуазної Німеччини. Об'єднання Німеччини.	31
3.9. Семінарське заняття № 9. Історія держави і права Німеччини новітнього часу.	32
3.10. Семінарське заняття № 10. Історія держави і права новітньої Франції.	33
3.11. Семінарське заняття № 11. Історія держави і права країн Азії новітнього періоду.	34
3.12. Семінарське заняття № 12. Виникнення та розвиток незалежних держав у Центрально-Східній Європі.	35
РОЗДІЛ 4. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ СТУДЕНТАМИ	36
4.1. Тема 1: Історія держави і права давньоєврейської держави.	36
4.2. Тема 2: Феодальна держава і право у країнах Сходу.	37
4.3. Тема 3: Феодальна держава і право у країнах Сходу.	38
4.4. Тема 4: Історія держави і права буржуазних держав Азії.	39
4.5. Тема 5: Історія держави і права буржуазних держав Азії.	40
4.6. Тема 6: Історія держави і права країн Латинської Америки.	41
4.7. Тема 7: Історія держави і права країн Латинської Америки.	42
4.8. Тема 8: Історія держави і права Латинської Америки новітнього часу.	43
4.9. Тема 9: Історія держави і права Латинської Америки новітнього часу.	44
4.10. Тема 10: Виникнення та розвиток незалежних держав у Центрально-	45

Східній Європі. (Історія держави і права Угорщини новітнього періоду).	
4.11. Тема 11: Виникнення та розвиток незалежних держав у Центрально-Східній Європі. (Історія держави і права Румунії новітнього періоду).	46
4.12. Тема 12: Виникнення та розвиток незалежних держав у Центрально-Східній Європі. (Історія держави і права Болгарії новітнього періоду).	47
РОЗДІЛ 5. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ	48
РОЗДІЛ 6. ТЕМИ КУРСОВИХ РОБІТ	50
РОЗДІЛ 7. ЗАКОНОДАВЧІ АКТИ ТА МІЖНАРОДНІ УГОДИ	51
РОЗДІЛ 8. ГЛОСАРІЙ	58
РОЗДІЛ 9. ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ СКЛАДАННЯ ЕКЗАМЕНУ З ДИСЦИПЛІНИ	70
РОЗДІЛ 10. ЛІТЕРАТУРА	71
10.1. Основна	71
10.2. Додаткова	72
РОЗДІЛ 11. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ	76

ВСТУП

Для побудови демократичної, суверенної, правової та соціальної держави необхідні висококваліфіковані спеціалісти, які повинні відповідати професійним вимогам бакалавра права. У формуванні професійних знань та вмінь бакалавра права важливе місце посідає дисципліна «Історія держави і права зарубіжних країн».

Вона передбачає систематичний виклад матеріалу щодо історичного та правового розвитку інститутів держави та права зарубіжних країн від давнини до сьогодення. Дисципліна не лише дає уявлення про етапи державного становлення та розвитку, а й забезпечує розуміння системного взаємозв'язку всіх складових історико-правового процесу, значення кожного з них у суспільному та духовному розвитку як окремих держав, так і світу в цілому. Дисципліна передбачає вивчення основних етапів становлення держави та права зарубіжних країн, ознайомлення здобувачів вищої освіти з численними фактами, подіями, явищами, правовими пам'ятками, які тривалий час були предметом суб'єктивістського висвітлення в історико-юридичній науці, а то і просто замовчувались.

Актуальність вивчення дисципліни «Історії держави і права зарубіжних країн» зумовлена як соціальними, так і фаховими причинами. На сьогоднішній день є необхідність ґрунтовно дослідити та узагальнити історико-правові матеріали, нагромаджені у різних країнах світу. Для цього, насамперед, слід удосконалити методику викладання такої широкогосяжної та складної дисципліни.

Засвоєння здобувачами вищої освіти дисципліни сприяє здобуттю необхідних для інтелігента обсягу та рівня загальнокультурної освіти, забезпечує орієнтацію в культурному просторі, формує світогляд студентської молоді. Системність набутих знань сприяє розумінню майбутніми бакалаврами права значення для суспільства та держави тієї галузі професійної діяльності, до якої вони готуються. Адже знання історії і права зарубіжних держав має виключно важливе значення для формування світогляду та підвищення загальнокультурного рівня, розширення загальнотеоретичної та спеціальної підготовки на основі залучення до загальнолюдських цінностей.

Контроль за видами діяльності студентів здійснюється шляхом поточного оцінювання знань, періодичним контролем, заліком та іспитом. Підсумкова оцінка виставляється за національною, 100-бальною шкалами та ECTS.

Програма вивчення навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» складена відповідно до освітньо-професійної програми Право Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Міждисциплінарні зв'язки: «Історія держави і права України», «Теорія держави і права», «Римське приватне право», «Юридична деонтологія», «Історія політичних та правових вчень», «Політична історія сучасного світу», «Право Європейського Союзу».

РОЗДІЛ 1. СИЛАБУС ДИСЦИПЛІНИ

Мета та цілі курсу

Курс «Історія держави і права зарубіжних країн» повинен дати студентам знання з історії розвитку державних інститутів та права в різних історичних епохах та політичних обставинах, з найдавніших часів і до сьогодення, про особливості формування правових систем в країнах, які перебувають на відмінних етапах економічного, політичного та культурного розвитку.

Метою викладання курсу є вивчення виникнення, розвитку, суті і причин змін різних історичних типів держав і систем права, форми цих держав і права, їх характерні риси в різних країнах. Вивчення навчального курсу дозволяє з'ясувати причини, суть та наслідки організаційно-структурних змін в державному апараті, системі права зарубіжних країн в різних історичних, політичних та економічних обставинах.

Завдання вивчення курсу. В результаті вивчення курсу студент повинен знати основні етапи розвитку держави і права в зарубіжних країнах. Це забезпечує більш глибоке і усвідомлене оволодіння окремими галузями права. В результаті вивчення дисципліни студент повинен вміти самостійно працювати над навчальним матеріалом, що вивчається.

Студент повинен вміти визначити основні зміни в державному правовому устрою зарубіжних країн, використовуючи історичні джерела, закони та інші нормативні акти.

Студенти повинні вміти охарактеризувати політичний та правовий устрій різних держав, спираючись на отримані знання та додаткову інформацію стосовно різних аспектів життєдіяльності конкретного державного утворення.

Формат курсу

Очний (offline) у вигляді лекційних та семінарських занять.

Змішаний (blended) через систему Центру освітніх дистанційних технологій МДПУ ім. Б.Хмельницького.

Перелік компетентностей, які набуваються під час опанування курсом

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

Спеціальні (фахові, предметні компетентності) (СК)

СК 2. Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів.

СК3. Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.

СК 16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

Результати навчання

Програмні результати навчання (ПРН)

Соціально-гуманітарна ґрудованість:

ПРН 2. Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.

ПРН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

ПРН 4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми.

ПРН 6. Оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему.

Дослідницькі навички:

ПРН 7. Складати та узгоджувати план власного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами.

ПРН 8. Використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.

Комунікація:

ПРН 12. Доносити до респондента матеріал з певної проблематики доступно і зрозуміло.

ПРН 13. Пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту.

Професійна самоорганізація та використання інформаційних технологій:

ПРН 14. Належно використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для своєї професійної діяльності.

Праворозуміння:

ПРН 20. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

Обсяг курсу

Вид заняття	лекції	семінарські заняття	самостійна робота
Кількість годин	50	64	156

Ознаки курсу

Рік викладання	Семестр	Спеціальність	Курс, (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
2019-2020	1-2	право	1	Нормативний

Технічне й програмне забезпечення /обладнання

В ході вивчення курсу демонструються тематичні відео ролики з проблем історії становлення держави і права зарубіжних країн.

Напр.:

➤ Історія держави і права зарубіжних країн (Аудіокнига). Навчальний посібник / під ред. доктора юридичних наук, професора Джужи О.М. (https://www.youtube.com/watch?v=TMLizcx7teA&list=PL47_m_Ga4Aecv3idIws5AjdqvBVVQj6_f);

➤ Відео лекція «История государства и права зарубежных стран» (<https://www.youtube.com/watch?v=A4vIMHipyаE>);

➤ Відео лекція «Історія держави і права зарубіжних країн. Стародавній Єгипет та Вавилон» (автор Кудін С.В.) (<https://www.youtube.com/watch?v=zZHw7ia6Ylo>).

➤ Відео лекція «Історія держави і права зарубіжних країн. Період Середньовіччя» (автор Кудін С.В.) (<https://www.youtube.com/watch?v=23Kj8Ec6fSQ>) та ін.

Політики курсу

Політика академічної поведінки та етики:

- Не пропускати та не запізнюватися на заняття за розкладом;
- Вчасно виконувати завдання семінарів та питань самостійної роботи;
- Вчасно та самостійно виконувати контрольні-модульні завдання

СХЕМА КУРСУ

Тема	Форма діяльності (заняття, кількість годин)	Літерату ра	Завдання	Вага оцінки	Термін виконання
БЛОК 1. ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА КРАЇН СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ ТА АНТИЧНОСТІ					
Тема 1. «Історія держави і права зарубіжних країн» як наука та історико-правова дисципліна.	Лекція Самостійна робота	1,3,6	контрольні питання	–	впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
Тема 2. Рабовласницька держава і право.	Семінарське заняття Самостійна робота	1,3,6	контрольні питання	від 2 до 5 балів поточного контролю	впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
Тема 3. Історія держави і права країн Стародавнього Сходу.	Лекція Самостійна робота	1,5,9	контрольні питання	–	впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
Тема 4. Держава і право Стародавньої Греції. Афіньська держава та право.	Семінарське заняття Самостійна робота	11,14,20	реферат, питання семінару	від 2 до 5 балів поточного контролю	впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
Тема 5. Історія держави і права Стародавньої Спарти.	Семінарське заняття Самостійна робота	11,14,20	реферат, питання семінару	від 2 до 5 балів поточного контролю	впродовж першого навчального семестру (перший

					періодичний контроль)
Тема 6. Історія держави і права Стародавнього Риму.	Лекція Самостійна робота	11,14,20	контрольні питання	–	впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
БЛОК 2. ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ДОБИ ФЕОДАЛІЗМУ					
Тема 7. Загальна характеристика феодалізму. Держава і право Візантійської імперії.	Лекція Самостійна робота	1,2,10	контрольні питання	–	впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
Тема 8. Історія держави і права франків та англосаксів.	Семінарське заняття Самостійна робота	3,5,9	питання семінару	від 2 до 5 балів поточного контролю	впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
Тема 9. Історія держави і права феодальної Франції	Лекція Самостійна робота	1,13,18	контрольні питання	–	впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
Тема 10. Історія держави і права феодальної Німеччини	Семінарське заняття Самостійна робота	6,9,16	реферат, питання семінару	від 2 до 5 балів поточного контролю	впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
Тема 11. Історія держави і права феодальної Англії	Лекція Самостійна робота	6,9,16	контрольні питання	–	впродовж першого навчального семестру (другий

					періодичний контроль)
Тема 12. Феодальна держава і право у країнах Сходу.	Самостійна робота	6,9,16	контрольні питання	–	впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
Тема 13. Історія держави і права Арабського Халіфату	Семінарське заняття Самостійна робота	6,9,16	реферат, питання семінару	від 2 до 5 балів поточного контролю	впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
БЛОК 3. ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН НОВОГО ЧАСУ					
Тема 14. Історія держави і права Нового часу: загальна характеристика періоду.	Лекція Самостійна робота	1,2,10	контрольні питання	–	впродовж другого навчального семестру (перший періодичний контроль)
Тема 15. Виникнення та розвиток буржуазної держави та права в Англії.	Лекція Самостійна робота	1,2,10	контрольні питання	–	впродовж другого навчального семестру (перший періодичний контроль)
Тема 16. Утворення та розвиток буржуазної держави і права у Франції.	Семінарське заняття Самостійна робота	1,2,10	питання семінару	від 2 до 5 балів поточного контролю	впродовж другого навчального семестру (перший періодичний контроль)
Тема 17. Виникнення і розвиток держави та права США.	Лекція Самостійна робота	10,19,20	контрольні питання	–	впродовж другого навчального семестру (перший періодичний контроль)

Тема 18. Виникнення та розвиток буржуазної Німеччини. Об'єднання Німеччини.	Семінарське заняття Самостійна робота	10,19,20	реферат, питання семінару	від 2 до 5 балів поточного контролю	впродовж другого навчального семестру (перший періодичний контроль)
Тема 19. Історія держави і права буржуазних держав Азії.	Самостійна робота	10,19,20	контрольні питання	–	впродовж другого навчального семестру (перший періодичний контроль)
Тема 20. Історія держави і права країн Латинської Америки.	Самостійна робота	10,19,20	контрольні питання	–	впродовж другого навчального семестру (перший періодичний контроль)
БЛОК 4. ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН НОВІТНЬОГО ПЕРІОДУ					
Тема 21. Історія держави і права Новітнього часу: загальна характеристика періоду.	Лекція Самостійна робота	6,7,8	контрольні питання	–	впродовж другого навчального семестру (другий періодичний контроль)
Тема 22. Історія держави і права Німеччини новітнього часу.	Семінарське заняття Самостійна робота	6,7,8	питання семінару	від 2 до 5 балів поточного контролю	впродовж другого навчального семестру (другий періодичний контроль)
Тема 23. Історія держави і права новітньої Франції.	Семінарське заняття Самостійна робота	6,7,8	питання семінару	від 2 до 5 балів поточного контролю	впродовж другого навчального семестру (другий періодичний контроль)
Тема 24. Історія держави і	Лекція Самостійна робота	6,7,8	контрольні питання	–	впродовж другого

права новітньої Великобританії.					навчального семестру (другий періодичний контроль)
Тема 25. Історія держави і права США новітнього періоду.	Лекція Самостійна робота	11,12,15	контрольні питання	–	впродовж другого навчального семестру (другий періодичний контроль)
Тема 26. Історія держави і права країн Азії новітнього періоду.	Семінарське заняття Самостійна робота	11,12,20	реферат, питання семінару	від 2 до 5 балів поточного контролю	впродовж другого навчального семестру (другий періодичний контроль)
Тема 27. Історія держави і права Латинської Америки новітнього часу	Самостійна робота	11,12,20	контрольні питання	–	впродовж другого навчального семестру (другий періодичний контроль)
Тема 28. Виникнення та розвиток незалежних держав у Центрально-Східній Європі.	Семінарське заняття Самостійна робота	2,4,21	презентація питання семінару	від 2 до 5 балів поточного контролю	впродовж другого навчального семестру (другий періодичний контроль)

Система оцінювання та вимоги

Загальна система оцінювання курсу	<p>За семестр з курсу дисципліни проводяться два періодичні контролю (ПКР), результати яких є складовою результатів контрольних точок першої (КТ1) і другої (КТ2). Результати контрольної точки (КТ) є сумою поточного (ПК) і періодичного контролю (ПКР): $КТ = ПК + ПКР$. Максимальна кількість балів за контрольну точку (КТ) складає 50 балів. Максимальна кількість балів за періодичний контроль (ПКР) становить 60 % від максимальної кількості балів за контрольну точку (КТ), тобто 30 балів. А 40 % балів, тобто решта балів контрольної точки, є бали за поточний контроль, а саме 20 балів. Результати поточного контролю обчислюються як середньозважена оцінок ($X_{ср}$) за діяльність студента на практичних (семінарських) заняттях, що входять в число певної контрольної точки. Для трансферу середньозваженої оцінки ($X_{ср}$) в бали, що входять до 40 % балів контрольної точки (КТ), треба скористатися формулою: $ПК = (X_{ср}) * 20 / 5$.</p>
--	---

	<p>Таким чином, якщо за поточний контроль (ПК) видів діяльності студента на всіх заняттях $X_{\text{ср}} = 4.1$ бали, які були до періодичного контролю (ПКР), то їх перерахування на 20 балів здійснюється так: $ПК = 4.1 * 20 / 5 = 4.1 * 4 = 16.4 // 16$ (балів). За періодичний контроль (ПКР) студентом отримано 30 балів. Тоді за контрольну точку (КТ) буде отримано $КТ = ПК + ПКР = 16 + 30 = 46$ (балів).</p> <p>Студент має право на підвищення результату тільки одного періодичного контролю (ПКР) протягом двох тижнів після його складання у випадку отримання незадовільної оцінки. Якщо підсумковим контролем вивчення дисципліни є диференційований або недиференційований залік, то набраних таким чином 60 і більше балів достатньо для його зарахування.</p> <p>Якщо підсумковим контролем є екзамен, на його складання надається 100 балів за виконання тестів (або задач чи завдань іншого виду). Загальний рейтинг з дисципліни (ЗР) складається з суми балів (Е), отриманих на екзамені, і підсумкової оцінки (ПО) та ділиться навпіл. $ЗР = (ПО + Е) / 2$</p>
<p>Семінарські заняття</p>	<p>«5» – студент в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі розрахункові / тестові завдання. Здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.</p> <p>«4» – студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість розрахункових / тестових завдань. Студент здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, у яких можуть бути окремі несуттєві помилки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.</p> <p>«3» – студент в цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових розрахунків, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину розрахункових / тестових завдань. Має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.</p> <p>«2» – студент не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових розрахунків, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності. Правильно вирішив окремі розрахункові / тестові завдання. Безсистемно відділяє випадкові ознаки вивченого; не вміє зробити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки.</p>
<p>Умови допуску до підсумкового контролю</p>	<p>Студент, який навчається стабільно на «відмінні» оцінки і саме такі оцінки має за періодичні контролю, накопичує впродовж вивчення навчального курсу 90 і більше балів, має право не складати екзамен з даної дисципліни.</p> <p>Студент зобов'язаний відпрацювати всі пропущені семінарські заняття протягом двох тижнів. Невідпрацьовані заняття (невиконання навчального плану) є підставою для недопущення студента до підсумкового контролю.</p>

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗАЛІКУ З КУРСУ (наприкінці I семестру навчання)

Під час проведення заліку навчальні досягнення студентів оцінюються за двобальною шкалою: «зараховано» або «незараховано».

<p>Оцінка «зараховано» (60-100 балів) в)</p>	<p>Ставиться студентові, який виявив знання основного навчального матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання і майбутньої роботи за фахом бакалавра права, здатний виконувати завдання, передбаченні програмою, ознайомлений з основною рекомендованою літературою. При виконанні завдань припускається помилок, але демонструє спроможність їх усувати.</p>
<p>Оцінка «незараховано» (1-59 балів)</p>	<p>Ставиться студентові, який допускає принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань, не може продовжити навчання чи розпочати професійну діяльність без додаткових занять з відповідної дисципліни.</p>

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЕКЗАМЕНУ З КУРСУ (наприкінці II семестру навчання)

Загальна максимальна сума за екзамен – 100 балів.

З них три теоретичні (усні) питання максимально оцінюються у 75 балів.

I-е питання – 25 балів;

II-е питання – 25 балів;

III-є питання – 25 балів;

Тестові питання максимально оцінюються у 25 балів.

Кожна правильна відповідь оцінюється у 2,5 бали.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів з навчального курсу «Історія держави і права зарубіжних країн»

Рівень, шкала ECTS, бали	Теоретична підготовка	Практичні уміння і навички
1	2	3
<p>A 90 – 100 відмінно – 5</p>	<p>Студент має глибокі, міцні і систематичні знання всіх положень історії, може не тільки вільно матеріалом, але й самостійно довести існування певних закономірностей, принципів, використовує здобуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях, здатний вирішувати проблемні питання. Відповідь студента відрізняється точністю формулювань, логікою, достатній рівень узагальненості знань</p>	<p>Студент самостійно розв'язує типові ситуаційні задачі різними способами, стандартні, комбіновані й нестандартні казуси з історії права, здатний проаналізувати й узагальнити отриманий результат. При виконанні індивідуальних завдань та самостійних робіт студент дотримується усіх вимог, передбачених програмою курсу. Крім того, його дії відрізняються раціональністю, вмінням оцінювати помилки й аналізувати результати</p>
<p>B 82 – 89 C 74 – 81 добре – 4</p>	<p>Студент знає і може самостійно сформулювати основні історичні підходи, принципи функціонування системи управління та права, пов'язати їх з реальними історичними явищами, може привести вербальне</p>	<p>Студент самостійно розв'язує типові (або за визначеним алгоритмом) казуси з історії права і завдання, що стосуються системи управління в певні історичні епохи, володіє базовими навичками з виконання необхідних логічних операцій та перетворень, може</p>

	<p>формулювання основних положень права певної історичної епохи, навести приклади їх застосування в практичній діяльності, але не завжди може самостійно здійснити критичний аналіз.</p> <p>Студент може самостійно застосовувати знання в стандартних ситуаціях, його відповідь логічна, але розуміння не є узагальненим</p>	<p>самостійно сформулювати типову задачу за її словесним описом, скласти типову схему та обрати раціональний метод розв'язання, але не завжди здатний провести аналіз і узагальнення результату.</p>
<p>D 64 – 73 E 60 – 63 задовільно – 3</p>	<p>Студент відтворює основні поняття і визначення курсу, але досить поверхово, не виділяючи взаємозв'язок між ними, може сформулювати з допомогою викладача основні історико-правові положення, знає істотні ознаки (засади) основних інститутів та їх відмінність, може записати окремі термінологічні дефініції теоретичного положення за словесним формулюванням і навпаки; допускає помилки, які повною мірою самостійно виправити не може.</p>	<p>Студент може розв'язати найпростіші типові задачі за зразком, виявляє здатність виконувати основний елементарний аналіз розвитку держави і права в конкретних соціально-економічних обставинах, але не спроможний самостійно сформулювати задачу за словесним описом і визначити метод її розв'язання. При вирішенні фабули студент виконує роботу за зразком (збірниками права), але з помилками; робить висновки, але не розуміє достатньою мірою мету роботи</p>
<p>FX 35 – 59 F 1– 34 незадовільно – 2</p>	<p>Відповідь студента при відтворенні навчального матеріалу елементарна, фрагментарна, зумовлена нечіткими уявленнями про закони і правові явища в різні історичні періоди. У відповіді цілком відсутня самостійність. Студент знайомий лише з деякими основними поняттями, датами та визначеннями курсу, з допомогою викладача може сформулювати лише деякі основні положення теорії (рис, принципи).</p>	<p>Студент знає основні терміни, дати та вміє розрізняти окремі історичні закономірності. Вміє розв'язувати задачі лише на відтворення основних подій, здійснювати найпростіші логічні операції. При вирішенні фабули студент вміє користуватися окремими законодавчими положеннями тієї чи іншої історичної епохи, але не може самостійно виконати роботу і зробити висновки</p>

Рекомендована література

Основна література

1. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 730 с.
2. Гапотій В.Д., Попенко Я.В. Термінологічний словник-довідник з дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн»: навч. посіб. Мелітополь, 2014. 280 с.
3. Глиняний В.П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: Істина, 2005. 768 с.
4. Історія вчень про право і державу: Хрестоматія для юридичних вузів і факультетів / уклад. Г.Г. Демиденко. Харків: Легас, 2002. 130 с.
5. Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній новий час): навч. посіб. / за ред. Б.Й. Тищика. Львів: Світ, 2006. 696 с.
6. Маймескулов Л.М., Тихоненков Д.А., Россіхін В.В., Власенко С.І. Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Харків: Право, 2011. 520 с.
7. Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн: посіб. для підготовки до іспитів. Київ: Вид ПАЛИВОДА А.В., 2008. 244 с.
8. Попенко Я.В., Гапотій В.Д. Історія держави і права зарубіжних країн: навчально-методичний посібник. Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2014. 440 с.
9. Попенко Я.В., Гапотій В.Д., Куйбіда Є.О. Історія держави і права зарубіжних країн (Стародавній світ та доба Середньовіччя): підручник для студентів вищих навчальних закладів. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б.Хмельницького, 2015. 603 с.
10. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. для студ. юридичн. спеціал. вищ. закл. освіти. Харків: Право, 2001. 416 с.
11. Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Львів: «Новий Світ-2000», 2008. 475 с.
12. Шостенко І.І., Шостенко О.І. Історія держави і права зарубіжних країн: навч.-метод. посіб. Київ: МАУП, 2003. 104 с.

Допоміжна література

13. Бачур Б.С. Історія держави і права зарубіжних країн: навч.-метод. посіб. Одеса: Астропринт, 2007. 72 с.
14. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн (Держава і право епохи станово-кастового суспільства): навч. посіб. для курсантів, студентів, слухачів. Запоріжжя: ЗЮІ МВС України, 2000. 340 с.
15. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2013). Київ: «Слово», 2014. 1056 с.
16. Історія вчень про право і державу: Хрестоматія для юридичних вузів і факультетів / уклад., заг. ред. Г. Г. Демиденко. Харків: Легас, 2002. 130 с.
17. Ковалев С.И. История Рима. Санкт-Петербург: Полигон, 2003. 864 с.
18. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира и Средних веков. Волгоград: Изд-во Волгоградского государственного университета, 2001. 548 с.
19. Кучма В.В. Государство и право Нового времени (XVII – XIX вв.): курс лекций. Волгоград: Изд-во Волгоградского государственного университета, 2002. 360 с.
20. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. для студ. юр. вузів та фак-тів. Київ: Вентурі, 2007. 304 с.
21. Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. XX століття: Підруч. для вищих навч. закл. Київ: Генеза, 2005. 816 с.

РОЗДІЛ 2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

БЛОК 1.

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА КРАЇН СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ ТА АНТИЧНОСТІ

Тема 1. «Історія держави і права зарубіжних країн» як наука та історико-правова дисципліна.

Предмет історії держави і права зарубіжних країн.

Місце науки та навчального курсу в системі історичних, загальноюридичних та спеціальних дисциплін, співвідношення з іншими правовими дисциплінами, теоретичне і практичне значення для підготовки бакалаврів права.

Загальнонаукові та спеціальні методи пізнання та вивчення історії держави та права зарубіжних країн.

Періодизація навчальної дисципліни, джерела її вивчення. Структура дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн».

Тема 2. Рабовласницька держава і право.

Виникнення та загальні закономірності становлення й розвитку рабовласницької держави і права. Види рабовласницьких держав.

Основні риси рабовласницького права.

Основні риси рабовласницьких держав.

Тема 3. Історія держави і права країн Стародавнього Сходу.

Поняття «Стародавній Схід». Визначальні особливості держав Стародавнього Сходу.

Соціально-класова структура та політична організація давньо-східних суспільств, їх взаємовплив. Роль жрецтва у державному апараті.

Джерела та основні риси права держав Стародавнього Сходу.

Особливості виникнення та розвитку держави у Стародавньому Вавилоні. Джерельна база. Утворення та розвиток Вавилонської держави. Основні риси Царства Шумеру й Аккаду. Особливості Касситської Вавилонії.

Суспільний лад. Державний устрій. Судова система. Збройні сили.

Джерела права. Право власності. Zobov'язальне право. Сімейне право. Спадкове право. Кримінальне право. Судовий процес.

Закони царя Хаммурапі – один з найдавніших пам'ятників права.

Історія держави і права Стародавнього Єгипту. Джерела історії. Періодизація староегипетської історії. Природно-кліматичні умови. Населення.

Зародження Єгипетської державності. Раннє Царство (Архаїчний Єгипет). Стародавнє Царство. I-ий Перехідний період. Середнє Царство. Нове Царство. Пізнє Царство.

Джерела права. Право власності. Zobov'язальне право. Сімейне та спадкове право. Кримінальне право. Судовий процес. Центральне та місцеве управління. Армія. Поліцейська служба.

Історія держави і права Стародавньої Індії.

Джерельна база. Періодизація історії. Утворення та розвиток Стародавньої Індії.

Суспільний лад. Державний устрій. Структура вищих органів управління. Структура місцевих органів управління. Судова система. Збройні сили. Джерела права. Закони Ману. Закони Народи. Право власності. Zobov'язальне право. Шлюбно-сімейне право. Кримінальне право.

Історія держави і права Стародавнього Китаю.

Джерельна база. Природно-кліматичні умови. Населення. Періодизація давньокитайської історії.

Характеристика держави Шан-Інь. Характеристика держави Західне Чжоу. Характеристика держави Східне Чжоу. Характеристика імперії Цін. Характеристика Західної Хань. Характеристика Східної Хань.

Джерела та характерні риси права. Zobov'язальне право. Сімейне право. Кримінальне

право. Кримінальний процес.

Давньоєврейська держава та особливості правової системи.

Тема 4. Держава і право Стародавньої Греції. Афіньська держава та право.

Гомерівська Греція. Органи влади Гомерівської Греції. Зародження грецької державності. Утворення Афіньської держави. Реформи Тезея. Реформи Солона. Реформи Клісфена. Розвиток Афіньської держави з V ст. до н.е. та її падіння. Реформи Перікла.

Суспільний лад періоду демократії. Державний устрій періоду демократії. Джерела та характерні риси права. Право власності. Зобов'язальне право. Шлюбно-сімейне право. Спадкове право. Кримінальне право. Судовий процес.

Тема 5. Історія держави і права Стародавньої Спарти.

Утворення Стародавньої Спарти. Розвиток Спарти з V ст. до н.е.

Суспільний лад. Державний устрій.

Судові органи. Збройні сили.

Джерела та риси права. Право власності. Сімейне право. Кримінальне право.

Тема 6. Історія держави і права Стародавнього Риму.

Джерела римської історії. Періодизація історії держави і права. Природні умови. Населення. Виникнення Риму. Суспільний лад додержавного Риму. Органи управління римським суспільством у додержавний період.

Реформи Сервія Туллія. Виникнення Римської держави. Кінець царського періоду.

Виникнення республіки. Римська держава у період Республіки. Суспільний лад у період Республіки. Державний устрій Риму у період Республіки. Судова система Риму періоду Республіки. Криза та падіння Римської республіки. Зовнішня політика у період кризи Республіки. Внутрішня політика Риму. Громадянські війни. Кінець Римської Республіки.

Повстання Спартака. Тріумвірати. Принципат. Соціально-економічний стан Римської імперії. Домінант. Падіння Римської імперії. Суть реформ Діоклетіана. Реформи Костянтина.

Джерела та характерні риси римського права. Джерела права періоду Республіки. Збірник «Закопи XII таблиць». Право народів.

Джерела права періоду Імперії. Кодифікація Юстиніана.

Основні риси римського права періоду Республіки. Суб'єкти права. Речове право. Права на чужу річ. Зобов'язальне право. Шлюбно-сімейне та спадкове право. Кримінальне право. Судочинство у період Республіки.

Римське право періоду Імперії. Суб'єкти права. Речове право. Зобов'язальне право. Кримінальне право. Інституції Гая.

БЛОК 2.

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ДОБИ ФЕОДАЛІЗМУ

Тема 1. Загальна характеристика феодалізму. Держава і право Візантійської імперії.

Загальна характеристика епохи феодалізму. Дофеодальна держава.

Походження, розвиток та періодизація історії держави і права Східної Римської імперії. Правове становище населення. Державний устрій Візантійської імперії.

Джерела візантійського права. Характеристика права Візантійської імперії.

Тема 2. Історія держави і права франків та англосаксів.

Виникнення Франкського королівства. Правління Хлодвіга I. Держава франків періоду правління Карла Мартелла.

Розвиток Франкського королівства за Карла Великого.

Право салічних франків. «Салічна правда» (право власності, зобов'язальне право, сімейні звичаї, кримінальне право, судовий процес).

Англосаксонські держави. Правова система англосаксів.

Тема 3. Історія держави і права феодальної Франції.

Утворення феодальної Франції. Франція на етапі станово-представницької монархії.

Франція на етапі абсолютної монархії.

Характеристика права феодальної Франції. «Звичаї Бовезі». «Нантський едикт» (1598 р.).

Тема 4. Історія держави і права феодальної Німеччини.

Утворення феодальної Німеччини. Священна Римська імперія німецької нації.

«Золота Булла». Початок правління династії Габсбургів.

Реформація та Селянська війна. «12-ть статей» та «Статейне письмо». Вестфальський трактат. Німеччина на етапі абсолютної монархії.

Джерела німецького феодального права. «Саксонське зерцало». «Кароліна».

Тема 5. Історія держави і права феодальної Англії.

Утворення Англії. Суспільний лад Англії в англосаксонський період. Державний лад Британії у англосаксонський період. Феодальна Англія у період станово-представницької монархії. «Баронські статті». «Велика Хартія вольностей».

Суспільний лад Англії у період станово-представницької монархії. Державний лад Англії у період станово-представницької монархії. Феодальна Англія у період абсолютної монархії. Зоряна палата. Право феодальної Англії. Кримінальне право. Шлюбно-сімейне право. Судовий процес.

Тема 6. Феодальна держава і право у країнах Сходу.

Основні риси східного феодалізму. Виникнення і розвиток феодальних держав Далекого Сходу.

Династії середньовічного Китаю. Династія Сун. Династія Юань. Династія Мін (1368-1644 рр.). Імператор Хонью. Перші реформи. Суспільний лад та державний устрій середньовічного Китаю. Місцеве управління. Судова система та армія. Правова система середньовічного Китаю.

Феодальна держава і право Індії. Делійський султанат. Імперія Великих Моголів. Суспільний та державний устрій.

Основні риси права. Власність, обов'язки, шлюб та родина. Злочин та покарання.

Династична історія Японії. Дзьомон (13 тис. років до н.е. – III ст. до н.е.). Яйой (III ст. до н.е. – III ст. н.е.). Ямато (300-710 рр.). Джерела з історії Середньовічної Японії. Держава Ямато. Дзимму – імператор, якого не було. Монобе та Сога. Сьотоку Та асі. Сетоку Тайсі. Падіння Сога. Котоку. Переворот Танка. Рабовласницькі пережитки після перевороту Тайка. Надільна система. Правління Фудзивара. Державне управління. Тайра і Мінамото. Сьогунат Мінамото (1185-1333 рр.). Реставрація Кемму (1333-1336 рр.). Період Муроматі. Сьогунат Асикага (1336-1573 рр.). Період Адзуті-Монояма (1573-1603 рр.).

Об'єднання Японії. Токетомі Хідеесі. Імперська політика. Період Едо. Сьогунат Токугава (1603-1868 рр.). Реформи Токугава. Сьогунат і провінції. Сьогун та імператор.

Феодальне суспільство Японії. Даймьо. Самураї (бусі). Надільна система і селяни. Синтоїзм – «шлях богів». Бусидо. Сепуку Державний устрій і право періоду феодалізму. Сьогунат і даймо. Державний апарат. Місцеве управління. Організація армії.

Основні риси права. Цивільне право. Шлюбно-сімейне право. Карне право. Судовий процес.

Тема 7. Історія держави і права Арабського Халіфату.

Виникнення та розвиток держави Арабський Халіфат та світової релігії ісламу. Органи влади Арабського Халіфату.

Джерела мусульманського права. Відмінності у розумінні державно-правових питань у різних течіях ісламу. Риси основних течій ісламу. Сунніти. Шіїти.

Правовий статус особи за шаріатом. Речове право. Зобов'язальне право. Шлюбно-сімейне та спадкове право. Кримінальне право. Суд і судочинство. Судовий процес. Система покарання.

БЛОК 3. ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН НОВОГО ЧАСУ

Тема 1. Історія держави і права Нового часу: загальна характеристика періоду.

Буржуазні революції і виникнення буржуазної держави та права. Різноманітність шляхів становлення влади буржуазії та буржуазних національних правових систем у різних країнах.

Війни за незалежність – складові світової буржуазної революції. Еволюція та пристосування старих державно-правових інститутів до нових умов.

Принцип буржуазного демократизму. Ідея народного представництва, конституціоналізму та її реалізація.

Принцип буржуазного права. Стабільність і наступальність правової надбудови, її гнучкість. Кодифікація права.

Тема 2. Виникнення та розвиток буржуазної держави та права в Англії.

Формування капіталізму. Правління Карла I. Англійська революція. Протекторат О. Кромвеля.

Правління Карла II Стюарта. Зовнішня політика Карла II. Релігійна політика Карла II. Падіння престижу Карла II і посилення опозиції (1674-1678 рр.). Престононаслідування і політична криза (1679-1681 рр.). Безпарламентське правління.

Правління Якова II Стюарта. «Славетна революція». Зовнішня політика Вільгельма II Оранського. «Білль про права». Промислова революція. Боротьба за права пролетаріату. «Народна хартія».

Вікторіанська епоха. Розвиток Великобританії на початку ХХ ст. Колоніальна політика Великобританії. Ірландське питання.

Характеристика права буржуазної Англії. Джерела англійського права.

Тема 3. Утворення та розвиток буржуазної держави і права у Франції.

Причини революції. Початок Французької буржуазної революції. «Декларація прав людини і громадянина» (1789 р.). Конституція 1791 р. та проголошення конституційної монархії.

Перша Французька республіка. Якобінська диктатура.

Термідоріанський переворот. Декрет Національного Конвенту про знищення королівської влади 1792 р. Конституція 1795 р. Конституція 1799 р.

Особливості політики Наполеона. Перша французька імперія. Реставрація Бурбонів. Друга Французька республіка. Друга французька імперія.

Характеристика права буржуазної Франції. Цивільний кодекс Наполеона. Кримінальний кодекс Наполеона.

Паризька Комуна та утворення Третьої Французької республіки. Становлення Паризької Комуні. Державний лад Комуні. Характеристика основних нормативних актів Комуні. Судові та каральні органи Комуні. Повалення Паризької Комуні.

Третя республіка. Конституція 1875 р.

Тема 4. Виникнення і розвиток держави та права США.

Заснування та соціально-економічний розвиток північно-американських колоній.

Війна колоній за незалежність і утворення США. Декларація незалежності США (1776 р.).

«Статті конфедерації». «Прокламація про звільнення рабів» 1863 р. Акт для захисту торгівлі та комерції від протизаконних обмежень і монополій (Закон «Шермана» 1890 р., «Сполучені Штати проти Дебса» 1894 р.

Конституція Конфедеративних штатів Америки 1861 р. «Білль про права».

Розвиток США у ХІХ ст. адміністративно-територіальний поділ і органи управління.

Правова система США.

Тема 5. Виникнення та розвиток буржуазної Німеччини. Об'єднання Німеччини.

Виникнення буржуазної держави. Окупація Німеччини Наполеоном I. Віденський конгрес.

Німецький Союз. Північно-німецький Союз. Договір про Німецький союз (1815 р.).

Німецька правова система. Баварський кримінальний кодекс 1813 р. Прусський кримінальний кодекс 1851 р. Кримінальне Уложення 1871 р. Імперська Конституція 1849 р. Конституція 1871 р.

Тема 6. Історія держави і права буржуазних держав Азії.

Державний лад Японії до середини XIX ст. Революція Мейдзі. Суперечності Мейдзі. Реформа уряду. Реформа станів. Конституція 1889 року. Цивільне і карне законодавство. Японія після прийняття Конституції.

Імперія Цін в Китаї. Зовнішня експансія Цин. «Опіумні війни». «Небесна держава» тайпінів та «Сто днів реформ». Революція 1911 р. і створення Китайської Республіки.

Колоніальний режим в Індії. Режим управління та початок національно-визвольного руху.

Тема 7. Історія держави і права країн Латинської Америки.

Індіанське населення Доколумбівської Америки. Давні цивілізації Індіанської Америки. Особливості господарського життя та суспільно-політичного устрою давніх цивілізацій Доколумбівської Америки.

Іспанська та португальська колоніальні імперії в Америці.

Відкриття Америки та її завоювання іспанцями та португальцями. Особливості конкісти та колонізації іспанцями Центральної та Карибської Америки. Іспанські завоювання Мексики та Перу. Іспанська колоніальна система у XVI – першій половині XVIII ст. Управління колоніями та адміністративний устрій. Монополія колоніальної торгівлі, зміст та соціальна спрямованість колоніального законодавства.

Інститут енкомьєнди у Іспанській Америці. Роль католицької церкви у колонізації Америки та у житті колоніального суспільства. Діяльність ордену єзуїтів у Парагваї.

Португальська колонізації Бразилії та її особливості. Встановлення колоніального режиму. Адміністративний устрій. Боротьба з голландським та французьким вторгненням та їх наслідки. Освоєння внутрішніх територій.

Визвольна війна 1810-1826 рр. та утворення незалежних держав. Передумови, характер та рушійні сили війни за незалежність. Основні райони та етапи війни. Проголошення незалежності Мексики. Заснування республіки. Центральна Америка та війна за незалежність.

Підсумки війни за незалежність у Мексиці та Центральній Америці. Створення Бразильської імперії.

Перші конституції країн Латинської Америки. Центральноамериканська федерація та її розпад. Характерні риси економічного та політичного розвитку країн Латинської Америки після війни за незалежність. Проникнення європейських держав в економіку країн Латинської Америки. Роль англійського капіталу. Політична нестабільність та її причини.

Кауділ'їзм та його зміст. Консерватори та ліберали. Утопічні соціальні ідеї.

Концепція «цивілізація – варварство» та її варіанти. «Консервативна хвиля» середини XIX ст. та її характер. «Ліберальні революції» та громадянські війни 50-60-х рр. XIX ст.

БЛОК 4.

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН НОВІТНЬОГО ПЕРІОДУ

Тема 1. Історія держави і права Новітнього часу: загальна характеристика періоду.

Різноманітність шляхів розвитку національних правових систем у різних країнах Європи та світу у новітньому періоді.

Війни за незалежність. Еволюція та пристосування старих державно-правових інститутів до умов новітнього часу. Демократизм, народне представництво, конституціоналізм.

Принцип розвитку права новітнього періоду. Кодифікація права.

Тема 2. Історія держави і права Німеччини новітнього часу.

Листопадова революція 1918 р. Веймарська Конституція. Наслідки Першої Світової війни для Німеччини.

Зародження нацизму. Мюнхенський путч 1923 р. («Півний путч»). «Майн кампф» 1924 р.

Режим Третього Рейху. Підготовка до Другої Світової війни та її наслідки для Німеччини. Нюрнберзьким процес 1945-1946 рр. Розвиток НДР. Проблема Західного Берліна. Проблема об'єднання Німеччини.

Структура органів влади ФРН. Парламент Німеччини. Президент. Законодавство Німеччини після Другої Світової війни. Механізм і структура органів правосуддя ФРН. Соціальне законодавство Німеччини. Формування соціальної держави.

Особливості розвитку ФРН після об'єднання Німеччини.

Тема 3. Історія держави і права новітньої Франції.

Результати Першої Світової війни.

Паризька мирна конференція 1919-1920 рр. Сен-Жерменський мирний договір 1919 р. Нейїський мирний договір 1919 р., Тріанонський мирний договір 1920 р. Ліга Націй.

Розвиток Франції між двома світовими війнами. Локарнські угоди 1925 р. «Велика депресія» 1929-1933 рр. Франція у Другій Світовій війні. «Віші».

Четверта республіка. Конституція 1946 р. Зовнішня політика Франції.

Встановлення П'ятої республіки. Конституція 1958 р. Політичний курс Ф. Міттерана.

Референдум 1992 р. Франція першого періоду президентства Ж. Ширака. Президентські та парламентські вибори.

Право Франції у новітній період. Система державної влади у Франції.

Тема 4. Історія держави і права новітньої Великобританії.

Розвиток Великобританії між двома світовими війнами. Виборчі реформи 1918 та 1928 рр.

Британська співдружність націй. Великобританія в роки Другої Світової війни.

Повоєнна урядова політика лейбористів.

Урядування консерваторів. М. Тетчер. Політичний курс Дж. Мейджора. Урядування Т. Блера. Ольстерське питання. Особливості парламентської виборчої кампанії 2001 р. «Третій шлях». Структура органів влади.

Особливості права новітньої Англії. Сімейне право. Законодавство про соціальний захист населення. Кримінальний процес.

Тема 5. Історія держави і права США новітнього періоду.

Розвиток США після Першої Світової війни. «Новий курс».

Розвиток США після Другої Світової війни. Структура органів влади США. Поправки до Конституції США 1913, 1919, 1920, 1933, 1961, 1964, 1967, 1971 рр.

Законодавство США новітнього періоду.

Тема 6. Історія держави і права країн Азії новітнього періоду.

Розвиток Японія після Другої світової війни. Конституція 1947 р. Право Японії новітнього періоду.

Китайська держава до утворення Китайської Народної Республіки. Конституційний процес в КНР 1954-1982 рр.

Визвольний рух та проголошення Республіки Індія.

Тема 7. Історія держави і права Латинської Америки новітнього часу.

Латиноамериканські держави на в перші десятиліття ХХ ст. Право країн Латинської Америки в середині – наприкінці ХХ ст. Ліберальний реформізм у Латинській Америці та його особливості. Особливості соціально-політичного розвитку окремих країн. Режим «революційного кауділ'їзму» в Мексиці у 1920-1928 рр.

«Велика депресія» 1929-1933 рр. та загострення ситуації у регіоні. «Ліберальна революція» 1930р. та прихід Ж. Варгаса до влади в Бразилії.

Участь країн Латинської Америки у Другій Світовій війні та розвиток

міжамериканської співпраці у 1939-1945 рр. Основні тенденції соціально-економічного та політичного розвитку держав регіону у 40-50-ті рр.

Пероністський уряд в Аргентині. Кубинська революція.

Характерні риси та основні напрямки політики неоконсервативної модернізації у Латинській Америці 70-80-х рр. та її наслідки.

Встановлення військово-терористичної диктатури А. Піночета в Чилі. Процес деколонізації у Карибському басейні наприкінці 70-80-х рр.

Нові тенденції у політичному та соціально-економічному житті Латинської Америки наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Наслідки розвитку країн Латинської Америки у 2000-ні роки.

Тема 8. Виникнення та розвиток незалежних держав у Центрально-Східній Європі.

Утворення незалежної Польщі. Її розвиток між двома світовими війнами. Основні норми Малої Конституції. Польща під час Другої Світової війни.

Початок виступів за демократизацію Польщі. Діяльність «Солідарності». Перехід Польщі до демократичного розвитку. Сучасна система держави і права Польщі.

Виникнення Чехословаччини. Її розвиток між двома світовими війнами. Норми Конституції Чехословаччини. «Празька весна». Оксамитова революція 1989 р. В. Гавел. «Хартія 77». Сучасний етап розвитку системи держави і права.

Утворення Югославії. Югославська криза 1991-1992 рр. Боснійська криза 1992-1995 рр. Сучасна система держави і права.

Угорщина в роки Першої світової війни. Королівство Угорщина (1920-1946). Угорська Радянська Республіка. Угорщина в роки Другої світової війни. Угорська Народна Республіка та революція 1956 р. Третя Угорська республіка.

Сучасна система держави і права.

Королівство Румунія в роки Першої світової війни. Ідея «Великої Румунії». Румунія між двома світовими війнами. Румунія в роки другої світової війни. Соціалістична республіка Румунія. «Різдвяна революція» 1989 р. Румунія на сучасному етапі розвитку.

Сучасна система держави і права.

Болгарія в роки Першої світової війни. Нейїський мирний договір. Болгарія між двома світовими війнами. «Радянізація» Болгарії. Прийняття конституції 1989 р. та початок демократизації. Болгарія на сучасному етапі розвитку.

Сучасна система держави і права.

Спільне у повоєнному розвитку держави і права країн Центрально-Східної Європи.

РОЗДІЛ 3. ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1.

Тема: Рабовласницька держава і право.

Мета: систематизувати та поглибити знання за темою про головні особливості рабовласницької держави та права. Розглянути процес виникнення рабовласницьких держав та формування правої системи; виховувати зацікавленість дисципліною та прагнення отримувати нові знання самостійно.

Література:

1. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. / Л.М. Бостан, С.К. Бостан. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
2. Глиняний В.П. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. / В.П. Глиняний. – К. : Істина, 2005. – 768 с.
3. Попенко Я.В., Гапотій В.Д., Куйбіда Є.О. Історія держави і права зарубіжних країн (Стародавній світ та доба Середньовіччя) : підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б.Хмельницького, 2015. – 603 с.

Перелік питань семінару

1. Виникнення та загальні закономірності становлення й розвитку рабовласницької держави і права.
2. Види рабовласницьких держав.
3. Основні риси рабовласницького права.
4. Основні риси рабовласницьких держав.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Загальна характеристика держав Стародавнього Сходу.
2. Загальна характеристика права Стародавнього Сходу.
3. Особливості утворення перших держав.
4. Особливості рабовласницьких відносин на території держав Стародавнього Сходу.
5. Особливості рабовласницьких відносин у Античному світі.

Питання та завдання для закріплення навчального матеріалу

1. Як в історичні та юридичні науках тлумачать поняття «Стародавній Схід» та «Античний світ»?
2. У чому полягають відмінності державного механізму Східної та Західної цивілізацій?
3. У чому полягають відмінності правових відносин Східної та Західної цивілізацій?
4. Чим зумовлювалася необхідність запровадження в перших державах світу деспотичних форм правління?
5. Назвіть основні тези концепції виникнення держави Томаса Мальтуса.
6. Назвіть автора ««Оди до радості», змінена версія якої стала текстом гімну Європейського союзу.
7. Представником якої теорії виникнення держави є Клод Леві-Стросс?
8. Назвіть автора твору «Східний деспотизм: порівняльне дослідження тоталітарної влади».
9. Кому належить вираз «Історія – це кладовище аристократії»?
10. Кому належить праця «Золота гілка»?

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2.

Тема: Держава і право Стародавньої Греції. Афіньська держава та право.

Мета: систематизувати та поглибити знання за темою історія держави і права Стародавньої Греції. Поглибити знання про афіньську державу та право; виховувати зацікавленість дисципліною та прагнення отримувати нові знання самостійно.

Література:

1. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. / Л.М. Бостан, С.К. Бостан. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
2. Попенко Я.В., Гапотій В.Д., Куйбіда Є.О. Історія держави і права зарубіжних країн (Стародавній світ та доба Середньовіччя) : підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б.Хмельницького, 2015. – 603 с.
3. Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього Світу: навч. посіб.: у 2 т. / Б.Й. Тищик. – Львів : Сполом, 1999 – Т. 2 : Історія держави і права Стародавнього Риму. – 1999. – 180 с.

Перелік питань семінару

1. Зародження грецької державності. Утворення Афіньської держави.
2. Реформи Тезея. Реформи Солона. Реформи Клісфена.
3. Суспільний та державний лад періоду демократії.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Особливості розвитку грецьких полісів у Гомерівський період.
2. Особливості розвитку грецьких полісів у Елліністичний період.
3. Особливості розвитку грецьких полісів у Класичний період.
4. Реформи Тезея та Солона.
5. Реформаторська діяльність Драконта та Клісфена.

Питання та завдання для закріплення навчального матеріалу

1. Як називалися перші форми державності у Стародавній Греції?
2. Назвіть основні міста-поліси Стародавньої Греції.
3. До кого в Афіньській державі застосовували остракізм?
4. Назвіть державного діяча Афін, який був одним із семи мудреців.
5. Проаналізуйте специфіку зовнішньої політики Афін.
6. Що означало накладення атімії?
7. Виконання літургій передбачало...
8. Які права мала жінка-афінянка?
9. Які групи рабів існували в Афінах?
10. На який термін обирали державних службовців?

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3.

Тема: Історія держави і права Стародавньої Спарти.

Мета: систематизувати та поглибити знання за темою історія держави і права Стародавньої Спарти; виховувати зацікавленість дисципліною та прагнення отримувати нові знання самостійно.

Література:

1. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. / Л.М. Бостан, С.К. Бостан. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
2. Попенко Я.В., Гапотій В.Д., Куйбіда Є.О. Історія держави і права зарубіжних країн (Стародавній світ та доба Середньовіччя) : підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б.Хмельницького, 2015. – 603 с.
3. Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Н.М. Хома. – К. : «Каравела» ; Львів : «Новий Світ», «Магнолія плюс», 2003. – 480 с.

Перелік питань семінару

1. Утворення Стародавньої Спарти.
2. Розвиток Спарти з V ст. до н.е.
3. Суспільний лад та державний устрій Стародавньої Спарти.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Формування держави на території Спартанської держави.
2. Порівняльна характеристика Афіньської демократії та Спартанської олігархії.
3. Реформи Лікурга.
4. Соціальний устрій Стародавньої Спарти.
5. Велика Ретра Стародавньої Спарти.

Питання та завдання для закріплення навчального матеріалу

1. Які відмінності у державно-правовому розвитку Стародавньої Спарти та афінської держави Ви можете виділити?
2. Між ким велася Пелопоннеська війна?
3. У які державно-політичні союзи входила Стародавня Спарта?
4. Які форми власності існували в державі спартанців?
5. Які джерела права Стародавньої Спарти Ви знаєте?
6. Для чого спартанцям були необхідні сиситії?
7. Хто такі ілоти?
8. Чим пояснюється існування у державі спартанців інституту подвійної царської влади?
9. Хто такі переіки?
10. Як називалася «священна війна» спартанців проти ілотів?

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4.

Тема: Історія держави і права франків та англосаксів.

Мета: розширити знання про історію Франкської держави; поглибити знання з правової системи франків та англосаксів; виховувати зацікавленість дисципліною та прагнення отримувати нові знання самостійно.

Література:

1. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. / Л.М. Бостан, С.К. Бостан. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
2. Попенко Я.В., Гапотій В.Д., Куйбіда Є.О. Історія держави і права зарубіжних країн (Стародавній світ та доба Середньовіччя) : підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б.Хмельницького, 2015. – 603 с.
3. Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Н.М. Хома. – К. : «Каравела» ; Львів : «Новий Світ», «Магнолія плюс», 2003. – 480 с.

Перелік питань семінару

1. Державний лад франкської держави. Реформа Карла Мартелла.
2. Право Франкської держави. Салічна правда.
3. Англосаксонські держави.
4. Право англосаксів.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Виникнення Франкського королівства. Правління Хлодвіга I.
2. Реформа Карла Мартелла.
3. Державна діяльність Карла Великого.
4. Розпад імперії франків та Верденський договір 843 р.
5. Джерела та особливості права франків. «Салічна правда».

Питання та завдання для закріплення навчального матеріалу

1. Дайте періодизацію розвитку Франкської держави. Що зумовило її занепад і розпад?
2. Які види повинностей виконувалися населенням на користь феодала?
3. Які держави називають «дофеодальними» ?
4. На яких територіях сформувалася Франкська держава?
5. Яка відмінність між салічними та ріпуарськими франками?
6. До яких королівських династій належали Хлодвіг I та Піпін Короткий?
7. Хто з франкських володарів був ініціатором проведення бенефіціальної реформи?
8. За що Карл отримав прізвисько Мартелл (Молот)?
9. Назвіть джерела англосаксонського права.
10. Назвіть основні положення «Законів Кнута»

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5.

Тема: Історія держави і права феодальної Німеччини.

Мета: систематизувати та поглибити знання за темою держава і право феодальної Німеччини; виховувати зацікавленість дисципліною та прагнення отримувати нові знання самостійно.

Література:

1. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. / Л.М. Бостан, С.К. Бостан. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
2. Попенко Я.В., Гапотій В.Д., Куйбіда Є.О. Історія держави і права зарубіжних країн (Стародавній світ та доба Середньовіччя) : підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б.Хмельницького, 2015. – 603 с.
3. Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Н.М. Хома. – К. : «Каравела» ; Львів : «Новий Світ», «Магнолія плюс», 2003. – 480 с.

Перелік питань семінару

1. Державний устрій. Королівська влада і центральні органи управління. Територіальна роздробленість Німеччини.
2. Реформація та Селянська війна у Німеччині.
3. Німеччина за часів абсолютної монархії.
4. Характеристика німецького феодального права.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Утворення Священної Римської імперії німецької нації.
2. Реформація. Селянська війна 1524-1526 рр.
3. «Саксонське зерцало» як джерело права.
4. «Кароліна» як джерело права.
5. Рейхстаг і ландтаги як станово-представницькі органи феодальної Німеччини.

Питання та завдання для закріплення навчального матеріалу

1. На які періоди прийнято поділяти історію феодальної німецької держави?
2. Хто такі «міністеріали»? Назвіть їх функції.
3. Що передбачали «Оттонівські привілеї»?
4. Які основні положення передбачала «Золота булла»?
5. З яких колегій складався рейхстаг?
6. Що гарантував «Закон на користь духовних князів» 1220 р.?
7. Що передбачала теза «Sola Scriptura»?
8. Які види злочинів передбачало Уложення «Кароліна»?
9. Охарактеризуйте основні положення «Кримінального уложення Терезії».
10. Кого з німецьких монархів французький історик та публіцист Жуль Мішле характеризував наступним чином: «Мало знала сама, проте вміла оточувати себе здібними людьми, які здійснювали її політику»?

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 6.

Тема: Історія держави і права Арабського Халіфату.

Мета: поглибити знання за темою державна система Арабського Халіфату; розширити сферу знання про мусульманське право; виховувати зацікавленість дисципліною та прагнення отримувати нові знання самостійно; сприяти формуванню правової грамотності.

Література:

1. Васильєв Л. С. История Востока: учеб.: в 2 т. / Л. С. Васильев. – М.: Высшая школа, 2008. – Т. 1. – 2008. – 512 с.
2. Лубський В. І. Мусульманське право: курс лекцій / В. І. Лубський, В. Д. Борис. – К.: Вілбор, 1997. – 256 с.
3. Попенко Я.В., Гапотій В.Д., Куйбіда Є.О. Історія держави і права зарубіжних країн (Стародавній світ та доба Середньовіччя) : підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б.Хмельницького, 2015. – 603 с.

Перелік питань семінару

1. Виникнення та розвиток держави Арабський Халіфат та світової релігії ісламу.
2. Відмінності у розумінні державно-правових питань у різних течіях ісламу.
3. Правовий статус особи за шаріатом.
4. Галузі мусульманського права.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Роль релігії в процесі розвитку держави та права Арабського Халіфату.
2. Державний устрій Арабського Халіфату.
3. Етапи формування держави у арабів.
4. Речове право та інститут вакуф в мусульманському світі.
5. Кримінальне право та судочинство в Арабському Халіфаті.

Питання та завдання для закріплення навчального матеріалу

1. Ким і коли була створена держава Арабський Халіфат?
2. Які джерела мусульманського права Ви знаєте?
3. Поясніть різницю між «сунітами» та «шиїтами»
4. Назвіть п'ять священних обов'язків правовірного мусульманина?
5. Що означають терміни «хіджаз», «джихад», «мульк»?
6. В яких випадках жінка-мусульманка мала право подати на розлучення?
7. Які види злочинів у мусульман вважалися найтяжчими?
8. Назвіть основні види договорів, які практикувалися в Арабському халіфаті.
9. Кого називали «мухаджирами» та «ансарами»?
10. Які категорії земельних володінь розрізняло мусульманське право Арабського халіфату?

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 7.

Тема: Утворення та розвиток буржуазної держави і права у Франції.

Мета: систематизувати та поглибити знання за темою буржуазна держава і право Франції; виховувати зацікавленість дисципліною та прагнення отримувати нові знання самостійно; сприяти формуванню правової грамотності.

Література:

1. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. / Л.М. Бостан, С.К. Бостан. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
2. Кучма В. В. Государство и право Нового времени (XVII – XIX вв.): курс лекций / В. В. Кучма.– Волгоград: Изд-во Волгоградского государственного университета, 2002. – 360 с.
3. Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Н.М. Хома. – К. : «Каравела» ; Львів : «Новий Світ», «Магнолія плюс», 2003. – 480 с.

Перелік питань семінару

1. Початок Французької буржуазної революції та «Декларація прав людини і громадянина» (1789 р.).
2. Якобінська диктатура та Термідоріанський переворот.
3. Характеристика права буржуазної Франції.
4. Паризька Комуна та утворення Третьої Французької республіки.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Криза абсолютизму. Характеристика Франції кінця XVIII ст. Просвітництво.
2. Велика Французька революція (1789 р.).
3. Перша французька республіка.
4. Термідоріанський переворот. Директорія.
5. Цивільний та кримінальний кодекси Наполеона.

Питання та завдання для закріплення навчального матеріалу

1. Назвіть основні положення «Декларації прав людини і громадянина».
2. Яку форму правління закріпила Конституція Франції 1791 р.?
3. У чому суть якобінської диктатури та режиму консульства?
4. Назвіть передумови приходу до влади Наполеона I.
5. Чому відбулася криза та падіння імперії Наполеона Бонапарта?
6. Чим була викликана реставрація монархії Бурбонів?
7. Які обмеження королівського свавілля було встановлено Хартією 1814 р.?
8. Яким був державний лад Франції за Конституцією 1848 р.?
9. Яким був державний лад Паризької Комуні?
10. Чим відрізнялася Конституція Франції 1875 р. від інших Конституцій держави?

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 8.

Тема: Виникнення та розвиток буржуазної Німеччини. Об'єднання Німеччини.

Мета: систематизувати та поглибити знання за темою буржуазна держава і право Німеччини; розширити сферу знання про передумови та хід об'єднання Німеччини; виховувати зацікавленість дисципліною та прагнення отримувати нові знання самостійно; сприяти формуванню правової грамотності.

Література:

1. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. / Л.М. Бостан, С.К. Бостан. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
2. Кучма В.В. Государство и право Нового времени (XVII – XIX вв.): курс лекций / В.В. Кучма.– Волгоград: Изд-во Волгоградского государственного университета, 2002. – 360 с.
3. Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Н.М. Хома. – К. : «Каравела» ; Львів : «Новий Світ», «Магнолія плюс», 2003. – 480 с.

Перелік питань семінару

1. Виникнення буржуазної держави та об'єднання Німеччини.
2. Німецький Союз та Північно-німецький Союз.
3. Німецька правова система.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Віденський конгрес та створення Німецького союзу.
2. Німецька буржуазна революція 1848-1849 рр. Конституція Пруссії 1848 р.
3. Конституція 1871 р. та державно-правове оформлення Німецької імперії.
4. Кримінальне право буржуазної Німеччини.
5. Цивільний кодекс 1896 р. – перша загальна кодифікація цивільного права.

Питання та завдання для закріплення навчального матеріалу

1. Яка форма правління була притаманна Німеччині до початку XIX ст.?
2. Яку роль у формуванні єдиної Німецької держави відіграв Німецький союз 1814 р.?
3. Яка з німецьких держав відіграла провідну роль у Німецькому союзі?
4. Які декларативні положення містила Пруська Конституція 1850 р.?
5. Які положення містив договір про створення Північно-німецького союзу?
6. Якого німецького політика називали «залізним канцлером»?
7. Назвіть головні позиції організації виконавчої влади у Конституції Німецької імперії 1871 р.
8. Які джерела німецького буржуазного права Ви знаєте?
9. Які особливості були притаманні Німецькій імперії як федеративній державі?
10. Які особливості мало Кримінальне уложення 1870 р.?

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 9.

Тема: Історія держави і права Німеччини новітнього часу.

Мета: систематизувати та поглибити знання за темою історія держави і права Німеччини новітнього часу; виховувати зацікавленість дисципліною та прагнення отримувати нові знання самостійно; сприяти формуванню правової грамотності.

Література:

1. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: учеб. для вузов / В.Г. Графский. – М. : Норма, 2007. – 752 с.
2. Драбкин Л. С. Становление Веймарской республики / Л. С. Драбкин. – М., 1978. – 374 с.
3. Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Н.М. Хома. – К. : «Каравела» ; Львів : «Новий Світ», «Магнолія плюс», 2003. – 480 с.

Перелік питань семінару

1. Листопадова революція 1918 р. та Веймарська Конституція.
2. Зародження нацизму. Режим Третього Рейху.
3. Особливості розвитку ФРН після об'єднання Німеччини.
4. Право Німеччини новітнього періоду.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Наслідки Першої Світової війни для Німеччини.
2. Зміни в державному ладі Німеччини періоду гітлерівської диктатури.
3. Структура органів влади ФРН.
4. Механізм і структура органів правосуддя ФРН.
5. Місце ФРН у Європейському Союзі

Питання та завдання для закріплення навчального матеріалу

1. У якій праці А. Гітлер обґрунтував ідеї расової вищості німців?
2. У яких випадках нацистське законодавство забороняло укладення шлюбу?
3. З якою метою здійснювався «півний путч»?
4. Як вплинув на Німеччину початок Великої економічної депресії?
5. У чому відмінність Бізонії від Тризонії?
6. Який правовий статус мав Західний Берлін?
7. В чому була суть політики уряду В. Брандта?
8. Назвіть основні політичні партії сучасної Німеччини.
9. Коли до влади в Німеччині прийшов уряд Г. Шредера?
10. Коли А. Меркель стала федеральним канцлером Німеччини?

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 10.

Тема: Історія держави і права новітньої Франції.

Мета: систематизувати та поглибити знання за темою історія держави і права Франції новітнього часу; виховувати зацікавленість дисципліною та прагнення отримувати нові знання самостійно; сприяти формуванню правової грамотності.

Література:

1. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. / Л.М. Бостан, С.К. Бостан. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
2. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: учеб. для вузов / В.Г. Графский. – М. : Норма, 2007. – 752 с.
3. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. для студ. юридичн. спеціал. вищ. закл. освіти / М.М. Страхов. – Харків : Право, 2001. – 416 с.

Перелік питань семінару

1. Розвиток Франції між двома світовими війнами.
2. Проголошення та розвиток П'ятої республіки.
3. Право Франції новітнього періоду.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Дайте аналіз політичному режиму Третьої республіки у Франції у міжвоєнний період.
2. Франція за часів Шарля де Голля.
3. Франція за часів Ф. Міттерана.
4. Охарактеризуйте політичну систему П'ятої республіки Франції.
5. Порівняльна характеристика конституцій франції 1946 р. та 1958 р.

Питання та завдання для закріплення навчального матеріалу

1. Які колонії відійшли до Франції в результаті перемоги Антанти у Першій світовій війні?
2. Як вплинула на францію Велика економічна депресія 1929-1933 рр.?
3. Чому Франція зіткнулась з небезпекою встановлення фашистського режиму?
4. Які фашистські організації діяли на території франції у період перед Другою світовою війною?
5. Який режим у Франції називають «Віші»?
6. З чим звернувся до французів генерал Шарль де Голь 18.06.1940 р.?
7. Які питання врегульовували Евіанські угоди?
8. Які причини та наслідки кризи та розпаду Четвертої республіки у Франції?
9. Чи допускала Конституція Франції 1958 р. процедуру імпічменту президенту Франції?
10. Із якою метою в 1992р. у Франції було проведено загальнонаціональний референдум?

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 11.

Тема: Історія держави і права країн Азії новітнього періоду.

Мета: систематизувати та поглибити знання за темою історія держави і права країн Азії новітнього часу; виховувати зацікавленість дисципліною та прагнення отримувати нові знання самостійно; сприяти формуванню правової грамотності.

Література:

1. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. / Л.М. Бостан, С.К. Бостан. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
2. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: учеб. для вузов / В.Г. Графский. – М. : Норма, 2007. – 752 с.
3. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. для студ. юридичн. спеціал. вищ. закл. освіти / М.М. Страхов. – Харків : Право, 2001. – 416 с.

Перелік питань семінару

1. Розвиток Японія після Другої світової війни. Конституція 1947 р.
2. Право Японії новітнього періоду.
3. Китайська держава до утворення Китайської Народної Республіки.
4. Конституційний процес в КНР 1954-1982 рр.
5. Визвольний рух та проголошення Республіки Індія.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Японська держава і право в роки Другої світової війни.
2. Національна революція 1925-1927 рр. в Китаї.
3. Національно-визвольний рух в Індії та політичний портрет М. Ганді.
4. Післявоєнні реформи в Японії та Конституція 1947 р.
5. «Курс Неру» (1950-1964 рр.).

Питання та завдання для закріплення навчального матеріалу

1. Поясніть суть «курсу броньованого кулака» генерала Танака.
2. В чому суть «доктрини С. Йосіди»?
3. В чому суть «доктрини Т. Фукуда»?
4. В якому році КНР почала будівництво «соціалізму з китайською специфікою»?
5. В якому році уряд Чан Кайші підписав із США договір «Пр дружбу, торгівлю і мореплавство»?
6. В якому році до влади в Китаї прийшов Мао Цзедун?
7. Що передбачала політика «трьох червоних знамен»?
8. Назвіть головні положення китайської «Політики реформ та зовнішньої відкритості».
9. В якому році єдина Британська Індія розділилася на два домініони – Індія та Пакистан?
10. В якому році Індія проголосила себе республікою?

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 12.

Тема: Виникнення та розвиток незалежних держав у Центрально-Східній Європі.

Мета: систематизувати та поглибити знання за темою виникнення та розвиток незалежних держав у Центрально-Східній Європі; розширити знання про особливості державно-правового устрою країн центральноєвропейському регіону у новітній період; виховувати зацікавленість дисципліною та прагнення отримувати нові знання самостійно; сприяти формуванню правової грамотності.

Література:

1. Гапотій В.Д. Термінологічний словник-довідник з дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» : навчальний посібник / В.Д. Гапотій, Я.В. Попенко. – Мелітополь, 2014. – 280 с.
2. Хома Н. М. Історія держави та права зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Н. М. Хома. – Львів: «Новий Світ-2000», 2008. – 475 с.
3. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. для студ. юр. вузів та фак-тів / О.О. Шевченко. – К. : Вентурі, 2007. – 304 с.

Перелік питань семінару

1. Історія держави і права новітньої Польщі.
2. Історія держави і права Чехословаччини.
3. Історія держави і права Югославії.
4. Спільне у повоєнному розвитку держави і права держав Центрально-Східної Європи.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Європейська інтеграція країн центральноєвропейських держав.
2. Розпад соціалістичного блоку та утворення незалежних держав Центральної Європи.
3. Діяльність «Солідарності» в Польщі.
4. Югославська криза 90-х рр. ХХ ст.
5. «Оксамитова революція» 1989 р. в Чехословаччині.

Питання та завдання для закріплення навчального матеріалу

1. Якого державного діяча в Польщі називали «Комендант», «Воскреситель держави»?
2. Коли в Польщі була прийнята Мала Конституція?
3. Що передбачав «план Бальцеровича»?
4. Чи можна Конституцію Чехословаччини 1921 р. вважати демократичною?
5. Коли відбулася «Празька весна»?
6. Назвіть основні положення правозахисної організації «Хартія 77».
7. Коли відбувся розпад Чехословаччини на незалежні держави Чехія та Словаччина?
8. Що означає термін «Народна скупщина»?
9. Назвіть головні причини Боснійської кризи 1992-1995 рр.
10. Коли утворилася Югославія?

РОЗДІЛ 4.
МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ
НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ СТУДЕНТАМИ

ТЕМА 1: ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ДАВНЬОЄВРЕЙСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.

Питання для самостійної роботи

1. Давньоєврейська державність.
2. Джерела права.
3. Характеристика давньоєврейського права (сімейне, майнове, кримінальне право)

Література

1. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. / Л.М. Бостан, С.К. Бостан. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
2. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: учеб. для вузов / В.Г. Графский. – М. : Норма, 2007. – 752 с.
3. Омельченко О. А. Всеобщая история государства и права: учеб.: в 2 т. / О. А. Омельченко. – М.: ТОН-Остожье, 2000 –. – Т. 1. – 2000. – 528 с.

Методичні рекомендації. В контексті винесеної для самостійного вивчення теми розглядаються наступні питання: давні племена та зародження державності на землях історичної Палестини.

Правління царів Саула та Давида. Створення Ізраїльського царства.

«Вавилонський полон». Державний устрій та право Іудейської держави

Питання для самоконтролю

1. Хто такі филистимляни?
2. В якому столітті в Іудеї правив цар Соломон?
3. В якому році розпалося Ізраїльське царство?
4. Поясніть значення терміну «синедріон».
5. Що таке Галахом?
6. Поясніть суть «Законодавства Мойсея».
7. Назвіть найважчі види злочину у давньоєврейському суспільстві.
8. Що таке Талмуд?
9. Що таке Мішна?
10. Поясніть суть визначення «ортодоксальний іудаїзм».

ТЕМА 2: ФЕОДАЛЬНА ДЕРЖАВА І ПРАВО У КРАЇНАХ СХОДУ.

Питання для самостійної роботи

1. Основні риси східного феодалізму. Виникнення і розвиток феодальних держав Далекого Сходу.
2. Феодальна держава Китаю.
3. Правова система середньовічного Китаю.

Література

1. История государства и права зарубежных стран: учеб. для вузов / [под ред. О.А. Жидкова и Н.А. Крашенинниковой]. – Ч. 1. – М. : Норма, 2004. – 624 с.
2. Милехина Е. В. История государства и права зарубежных стран / Е. В. Милехина. – М., 2002. – 208 с.
3. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. для студ. юридичн. спеціал. вищ. закл. освіти / М.М. Страхов. – Харків : Право, 2001. – 416 с.

Методичні рекомендації. В контексті винесеної для самостійного вивчення теми розглядаються наступні питання: основні риси східного феодалізму. Виникнення і розвиток феодальних держав Далекого Сходу.

Феодальна держава і право Китаю. Династії середньовічного Китаю. Династія Сун. Династія Юань. Династія Мін (1368-1644 рр.).

Імператор Хонью. Перші реформи. Суспільний лад та державний устрій середньовічного Китаю. Місцеве управління. Судова система та армія.

Правова система середньовічного Китаю.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть головні причини падіння Ханьської імперії.
2. Поясніть суть «надільної системи» аграрних відносин.
3. Кого називали «сином неба»?
4. З якою китайською правлячою династією пов'язують становлення феодалізму?
5. На скільки рангів-титулів поділялася феодальна знать Китаю?
6. Що означає визначення «літаючи гроші»?
7. Назвіть головні причини Селянської війни 874-901 рр.
8. Назвіть головні причини феодальної смути першої половини X ст.
9. В чому полягає відмінність між даосизмом та буддизмом?
10. Назвіть найважчі види злочинів у феодальному Китаї.

ТЕМА 3: ФЕОДАЛЬНА ДЕРЖАВА І ПРАВО У КРАЇНАХ СХОДУ.

Питання для самостійної роботи

1. Державний устрій середньовічної Індії
2. Особливості права феодальної Індії.
3. Державний устрій середньовічної Японії.
4. Правова система феодальної Японії.

Література

1. Милехина Е. В. История государства и права зарубежных стран / Е. В. Милехина. – М., 2002. – 208 с.
2. Омельченко О. А. Всеобщая история государства и права: учеб.: в 2 т. / О. А. Омельченко. – М.: ТОН-Остожье, 2000 –. – Т. 1. – 2000. – 528 с.
3. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. для студ. юридичн. спеціал. вищ. закл. освіти / М.М. Страхов. – Харків : Право, 2001. – 416 с.

Методичні рекомендації. В контексті винесеної для самостійного вивчення теми розглядаються наступні питання: феодальна держава і право Індії. Делійський султанат. Імперія Великих Моголів.

Суспільний та державний устрій. Основні риси права. Власність, обов'язки, шлюб та родина. Злочин та покарання.

Феодальна держава і право Японії. Династична історія Японії. Дзьомон (13 тис. років до н.е. – III ст. до н.е.). Яйой (III ст. до н.е. – III ст. н.е.). Ямато (300-710 рр.). Джерела з історії Середньовічної Японії. Держава Ямато. Дзимму – імператор, якого не було. Монобе та Сога. Сьотоку Та асі. Сетоку Тайсі. Падіння Сога. Котоку. Переворот Танка. Рабовласницькі пережитки після перевороту Тайка. Надільна система. Правління Фудзивара.

Державне управління. Тайра і Мінамото. Сьогунат Мінамото (1185-1333 рр.). Реставрація Кемму (1333-1336 рр.). Період Муроматі. Сьогунат Асикага (1336-1573 рр.). Період Адзуті-Монояма (1573-1603 рр.).

Об'єднання Японії. Токетомі Хідеесі. Імперська політика. Період Едо. Сьогунат Токугава (1603-1868 рр.). Реформи Токугава. Сьогунат і провінції. Сьогун та імператор.

Феодальне суспільство Японії. Даймьо. Самураї (бусі). Надільна система і селяни.

Синтоїзм – «шлях богів». Бусидо. Сепуку. Державний устрій і право періоду феодалізму. Сьогунат і даймо. Державний апарат. Місцеве управління. Організація армії.

Основні риси права. Цивільне право. Шлюбно-сімейне право. Карне право. Судовий процес.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть період існування Делійського султанату.
2. Які землі називали «халісе»?
3. Поясніть суть терміну «джагіра».
4. Назвіть період існування Імперії Великих моголів.
5. Назвіть головні функції державного органу «ман-трипарішад».
6. Назвіть період існування сьогунату Токугава.
7. Поясніть значення термінів «сюго» та «дзито».
8. Як у середньовічній Японії називали заможних та впливових князів?
9. Які функції виконувала «Рада духів неба та землі»?
10. Коли в Японії сьогунат набув абсолютистських рис?

ТЕМА 4: ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА БУРЖУАЗНИХ ДЕРЖАВ АЗІЇ.

Питання для самостійної роботи

1. Державний лад Японії до середини ХІХ ст.
2. Буржуазні реформи 70-80-х рр. ХІХ ст.
3. Японія після прийняття Конституції.

Література

1. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: учеб. для вузов / В.Г. Графский. – М. : Норма, 2007. – 752 с.
2. Кучма В. В. Государство и право Нового времени (XVII – XIX вв.): курс лекций / В. В. Кучма. – Волгоград: Изд-во Волгоградского государственного университета, 2002. – 360 с.
3. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. для студ. юридичн. спеціал. вищ. закл. освіти / М.М. Страхов. – Харків : Право, 2001. – 416 с.

Методичні рекомендації. В контексті винесеної для самостійного вивчення теми розглядаються наступні питання: державний лад Японії до середини ХІХ ст.

Революція Мейдзі. Суперечності Мейдзі. Реформа уряду. Реформа станів.

Конституція 1889 року. Цивільне і карне законодавство.

Японія після прийняття Конституції.

Питання для самоконтролю

1. Поясніть суть визначення «вестернізація» у японському праві.
2. Поясніть суть термінів «гирі» та «нинхо»
3. Коли був опублікований Цивільний кодекс Японії?
4. В якому році в Японії було скасовано катування як головний спосіб розслідування кримінальних справ?
5. Яку роль в розвитку японського права відіграв Г. Буассонад?
6. Що означає термін «харентідзай»?
7. Назвіть головні причини буржуазних реформ в Японії 70-80- рр. ХІХ ст.
8. Що означає поняття «реставрація Мейдзи»?
9. Назвіть рік прийняття Закону про загальну освіту.
10. Коли в Японії було запроваджено загальну військову повинність?

ТЕМА 5: ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА БУРЖУАЗНИХ ДЕРЖАВ АЗІЇ.

Питання для самостійної роботи

1. Імперія Цін в Китаї.
2. «Небесна держава» тайпінів та «Сто днів реформ».
3. Колоніальний режим управління в Індії.
4. Національно-визвольний рух в Індії за створення незалежної держави.

Література

1. Желудков А. В. История государства и права зарубежных стран (конспект лекций) / А. В. Желудков, А. Г. Буланова. – М.: «Приор-издат», 2003. – 176 с. (Серия «В помощь студенту»).
2. История государства и права зарубежных стран: учеб. / под ред. проф. К. И. Батыра. – М.: ТК Велби, 2003. – 496 с.
3. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. для студ. юридичн. спеціал. вищ. закл. освіти / М.М. Страхов. – Харків : Право, 2001. – 416 с.

Методичні рекомендації. В контексті винесеної для самостійного вивчення теми розглядаються наступні питання: імперія Цін в Китаї. Зовнішня експансія Цин. «Опіумні війни». «Небесна держава» тайпінів та «Сто днів реформ». Революція 1911 р. і створення Китайської Республіки. Колоніальний режим в Індії. Режим управління та початок національно-визвольного руху.

Питання для самоконтролю

1. Коли почалися так звані «опіумні війни»?
2. В якому році до Англії відійшов Сянган (Гонконг)?
3. Поясніть суть визначення «небесна держава» тайпінів.
4. Поясніть значення терміну «сетльмент».
5. Коли в Китаї було створено міністерство внутрішніх справ?
6. В якому році в Китаї був опублікований документ «Основна програма конституції»?
7. Хто безпосередньо очолював Британську Індію?
8. Назвіть роки повстання сипаїв.
9. Поясніть значення «тубільні держави» або «тубільні князівства».
10. Розшифруйте поняття «Британський Радж»

ТЕМА 6: ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА КРАЇН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ.

Питання для самостійної роботи

1. Доколоніальний період держав Америки. Ранньокласові держави ацтеків, кечуа, майя та інків.

2. Іспанська та португальська колоніальні імперії в Америці.

Література

1. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: учеб. для вузов / В.Г. Графский. – М. : Норма, 2007. – 752 с.

2. История государства и права зарубежных стран: учеб. для вузов / [под ред. Н.А Крашенинниковой и О.А. Жидкова] – Ч. 2. – М. : Издательская группа НОРМА-ИНФРА, 2001. – 712 с.

3. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. для студ. юридичн. спеціал. вищ. закл. освіти / М.М. Страхов. – Харків : Право, 2001. – 416 с.

Методичні рекомендації. В контексті винесеної для самостійного вивчення теми розглядаються наступні питання: індіанське населення Доколумбівської Америки. Давні цивілізації. Особливості господарського життя та суспільно-політичного устрою давніх цивілізацій Доколумбівської Америки.

Відкриття Америки та її завоювання іспанцями та португальцями. Особливості конквісти та колонізації іспанцями Центральної та Карибської Америки. Іспанські завоювання Мексики та Перу. Іспанська колоніальна система у XVI – першій половині XVIII ст. Управління колоніями та адміністративний устрій. Монополія колоніальної торгівлі, зміст та соціальна спрямованість колоніального законодавства. Інститут енкомьєнди. Роль католицької церкви.

Португальська колонізація та її особливості. Встановлення колоніального режиму. Адміністративний устрій.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть найбільш розвинуті держави Америки Доколумбівського періоду.
2. Які риси права були притаманні державам Америки Доколумбівського періоду?
3. Коли почалася активна колонізація Південної Америки Іспанією та Португалією?
4. Коли була заснована Рада у справах Індій?
5. Кому належала найвища влада в Америці колоніального періоду?
6. Які віце-королівства існували в Америці наприкінці XVIII ст.?
7. Що дала папська булла 1493 р. для іспанських монархів?
8. Яку назву мав перший в історії офіційний збірник колоніального права?
9. Поясніть суть термінів «ідалго» та «кабальєро».
10. Що означає термін «фазендейро»?

ТЕМА 7: ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА КРАЇН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ.

Питання для самостійної роботи

1. Визвольна війна 1810-1826 рр. та утворення незалежних держав.
2. Перші конституції країн Латинської Америки.

Література

1. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: учеб. для вузов / В.Г. Графский. – М. : Норма, 2007. – 752 с.
2. История государства и права зарубежных стран: учеб. для вузов / [под ред. Н.А Крашенинниковой и О.А. Жидкова] – Ч. 2. – М. : Издательская группа НОРМА-ИНФРА, 2001. – 712 с.
3. Омельченко О. А. Всеобщая история государства и права: учеб.: в 2-х т. / О. А. Омельченко – М.: ТОН-Остожье, 2000 – Т. 2. – 2000. – 496 с.

Методичні рекомендації. В контексті винесеної для самостійного вивчення теми розглядаються наступні питання: визвольна війна 1810-1826 рр. та утворення незалежних держав. Передумови, характер та рушійні сили війни за незалежність. Основні райони та етапи війни. Проголошення незалежності Мексики. Заснування республіки. Створення Бразильської імперії. Центральноамериканська федерація та її розпад. Характерні риси економічного та політичного розвитку країн Латинської Америки після війни за незалежність. Проникнення європейських держав в економіку країн Латинської Америки.

Політична нестабільність та її причини. Кауділ'їзм та його зміст. Консерватори та ліберали. Утопічні соціальні ідеї. «Консервативна хвиля» середини XIX ст. та її характер. «Ліберальні революції» та громадянські війни 50-60-х рр. XIX ст.

Питання для самоконтролю

1. Визначить причини визвольної війни 1810-1826 рр.
2. Назвіть етапи визвольної війни в Америці 1810-1826 рр.
3. Що передбачала Кадісска конституція 1812 р.
4. Які держави утворилися на місці колишніх іспанських та португальських колоній наприкінці визвольної війни?
5. Яку роль у визвольній війні 1810-1826 рр. відіграв С. Болівар?
6. Коли була проголошена незалежність Мексики?
7. Коли була прийнята Конституція монархічної Бразилії?
8. Назвіть час існування Першої Венесуельської республіки.
9. Які спільні риси були притаманні першим конституціям держав Південної Америки?
10. Поясніть вираз «конституційна нестабільність» перших держав латиноамериканського континенту.

ТЕМА 8: ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ НОВІТНЬОГО ЧАСУ.

Питання для самостійної роботи

1. Тенденції розвитку держав Латинської Америки у першій половині ХХ ст.
2. Особливості системи права держав Латинської Америки у першій половині ХХ ст.

Література

1. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: учеб. для вузов / В.Г. Графский. – М. : Норма, 2007. – 752 с.
2. Конституционное право зарубежных стран: учеб. для вузов / под общ. ред. М. В. Баглая, Ю.И. Лейбо, Л. М. Энтина. – М.: Норма, 2004. – 832 с.
3. Никифорова Н. А. История государства и права зарубежных стран: учеб. пособ. / Н. А. Никифорова. – М.: Окей-книга, 2007. – 160 с. – (Скорая помощь студенту).

Методичні рекомендації. В контексті винесеної для самостійного вивчення теми розглядаються наступні питання: латиноамериканські держави в перші десятиліття ХХ ст. Ліберальний реформізм у Латинській Америці та його особливості.

Особливості соціально-політичного розвитку окремих країн. Режим «революційного кауділ'їзму» в Мексиці у 1920-1928 рр. «Велика депресія» 1929-1933 рр. та загострення ситуації у регіоні. «Ліберальна революція» 1930 р. Участь країн Латинської Америки у Другій Світовій війні та розвиток міжамериканської співпраці у 1939-1945 рр. Основні тенденції соціально-економічного та політичного розвитку держав регіону у 40-50-ті рр.

Питання для самоконтролю

1. Поясніть суть виразу «бананові республіки».
2. Назвіть причини Мексиканської революції 1917-1920 рр.
3. Поясніть суть терміну «революційний каудилізм».
4. Що означає термін режим «максимата»?
5. Що означає політика «трабальїзму»?
6. За яким латиноамериканським державним лідером закріпилося прізвисько «президент тисячі вбивств»?
7. Що передбачало гасло «Куба для кубинців»?
8. В якій латиноамериканській державі був створений «Трибунал честі»?
9. Назвіть причини державного перевороту 1952 р. на Кубі.
10. Поясніть суть ідеї «перманентної мексиканської революції».

ТЕМА 9: ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ НОВІТНЬОГО ЧАСУ.

Питання для самостійної роботи

1. Тенденції розвитку держав Латинської Америки у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

2. Особливості системи права держав Латинської Америки у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Література

1. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: учеб. для вузов / В.Г. Графский. – М. : Норма, 2007. – 752 с.

2. Конституционное право зарубежных стран: учеб. для вузов / под общ. ред. М. В. Баглая, Ю.И. Лейбо, Л. М. Энтина. – М.: Норма, 2004. – 832 с.

3. Никифорова Н. А. История государства и права зарубежных стран: учеб. пособ. / Н. А. Никифорова. – М.: Окей-книга, 2007. – 160 с. – (Скорая помощь студенту).

Методичні рекомендації. В контексті винесеної для самостійного вивчення теми розглядаються наступні питання: пероністський уряд в Аргентині. Кубинська революція.

Характерні риси та основні напрямки політики неоконсервативної модернізації у Латинській Америці 70-80-х рр. та її наслідки. Встановлення військово-терористичної диктатури А. Піночета в Чилі. Процес деколонізації у Карибському басейні наприкінці 70-80-х рр. Нові тенденції у політичному та соціально-економічному житті Латинської Америки наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Наслідки розвитку країн Латинської Америки у 2000-ні роки.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть головні причини, які призвели до встановлення військового авторитарного режиму в Бразилії у 1964-1984 рр.

2. Назвіть першу в історії Бразилії жінку, яка стала президентом країни.

3. В якому році на Кубі був встановлений режим диктатури Ф. Батисти?

4. Коли до влади на Кубі прийшов Ф. Кастро?

5. Що означає кубинське гасло «Соціалізм або смерть!»?

6. Поясніть значення виразу «ефект текілі» (Мексика).

7. Поясніть суть мексиканської ліберальної реформи на основі ідеї «екуменічного гуманізму».

8. Назвіть причини Чилійської революції 1970-1973 рр.

9. Що означає визначення експерти «чикагської школи» (Чилі)?

10. Назвіть головні положення президентської програми М. Бачелете «100 днів. 36 обіцянок».

**ТЕМА 10: ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ. (ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УГОРЩИНИ
НОВІТНЬОГО ПЕРІОДУ).**

Питання для самостійної роботи

1. Угорська держава та право у першій половині ХХ ст.
2. Угорська Народна Республіка та революція 1956 р.
3. Сучасна система держави і права.

Література

1. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2013) / О.П. Іваницька. – К. : «Слово», 2014. – 1056 с.
2. Никифорова Н. А. История государства и права зарубежных стран: учеб. пособ. / Н. А. Никифорова. – М.: Окей-книга, 2007. – 160 с. – (Скорая помощь студенту).
3. Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. ХХ століття: Підруч. для вищих навч. закл. / В. Яровий. – К. : Генеза, 2005. – 816 с.

Методичні рекомендації. В контексті винесеної для самостійного вивчення теми розглядаються наступні питання: Угорщина в роки Першої світової війни.

Королівство Угорщина (1920-1946).

Угорщина в роки Другої світової війни. Угорська Народна Республіка та революція 1956 р. Третя Угорська республіка.

Сучасна система держави і права.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте суть дуалістичної угоди 1867 р.
2. В якому році була проголошена Угорська Радянська Республіка?
3. Назвіть головні причини встановлення тоталітарного режиму в Угорщині в 1949 р.
4. Назвіть причини Угорської народно-демократичної революції 1956 р.
5. Що означає поняття «ракошизм»?
6. Поясніть суть «кадарівської» моделі соціалізму.
7. Визначить суть угорської «малої приватизації» початку 1990-х років.
8. Назвіть головні положення угорської Конституції 2011 р.
9. В якому році Угорщина стала повноправним членом ЄС?
10. Яких повноважень був позбавлений Конституційний суд Угорщини в результаті реформ 2011-2012 рр.?

**ТЕМА 11: ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ. (ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА РУМУНІЇ
НОВІТНЬОГО ПЕРІОДУ).**

Питання для самостійної роботи

1. Королівська Румунія в роки та після закінчення Першої світової війни.
2. Держава і право Соціалістичної Республіки Румунія. «Різдвяна революція» 1989 р.
3. Сучасна система держави і права.

Література

1. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2013) / О.П. Іваницька. – К. : «Слово», 2014. – 1056 с.
2. Никифорова Н. А. История государства и права зарубежных стран: учеб. пособ. / Н. А. Никифорова. – М.: Окей-книга, 2007. – 160 с. – (Скорая помощь студенту).
3. Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. ХХ століття: Підруч. для вищих навч. закл. / В. Яровий. – К. : Генеза, 2005. – 816 с.

Методичні рекомендації. В контексті винесеної для самостійного вивчення теми розглядаються наступні питання: Королівство Румунія в роки Першої світової війни. Ідея «Великої Румунії». Румунія між двома світовими війнами. Румунія в роки Другої світової війни. Соціалістична республіка Румунія.

«Різдвяна революція» 1989 р. Румунія на сучасному етапі розвитку.
Сучасна система держави і права.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть головні складові ідеї «Великої Румунії».
2. Розкрийте суть аграрної реформи уряду П. Грозу 1945 року.
3. Розкрийте суть румунських законів, ухвалених у 1948-1949 рр. (про націоналізацію промислових і торгових підприємств, транспорту, про заборону купівлі та продажу землі)
4. В якому році першим секретарем ЦК був обраний Н. Чаушеску?
5. Що означає термін «секурітате»?
6. Коли в Румунії відбулося падіння режиму Н. Чаушеску?
7. Назвіть головні причини оголошення імпічменту президенту Румунії Т. Бесеску з боку парламенту.
8. В якому році Румунія вступила до ЄС?
9. Які положення румунської Конституції було змінено відповідно до вимог Євросоюзу?
10. Назвіть головні положення урядової політики «затягування пасків», що стала причиною масових виступів в країні (2012 р.)

ТЕМА 12: ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ У ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ. (ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА БОЛГАРІЇ НОВІТНЬОГО ПЕРІОДУ).

Питання для самостійної роботи

1. Болгарія в роки та після закінчення Першої світової війни.
2. Держава і право Болгарії радянського періоду. Прийняття конституції 1989 р. та початок демократизації.
3. Сучасна система держави і права.

Література

1. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2013) / О.П. Іваницька. – К. : «Слово», 2014. – 1056 с.
2. Никифорова Н. А. История государства и права зарубежных стран: учеб. пособ. / Н. А. Никифорова. – М.: Окей-книга, 2007. – 160 с. – (Скорая помощь студенту).
3. Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. ХХ століття: Підруч. для вищих навч. закл. / В. Яровий. – К. : Генеза, 2005. – 816 с.

Методичні рекомендації. В контексті винесеної для самостійного вивчення теми розглядаються наступні питання: Болгарія в роки Першої світової війни. Нейський мирний договір. Болгарія між двома світовими війнами. «Радянізація» Болгарії. Прийняття конституції 1989 р. та початок демократизації. Болгарія на сучасному етапі розвитку.

Сучасна система держави і права.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть головні причини Балканських війн початку ХХ ст.
2. Кому з діячів Болгарії належить вислів «болгарською буде та земля, на якій залишить слід болгарський кінь»?
3. Назвіть головні напрямки реформ уряду А. Стамболійського.
4. Назвіть головні напрямки реформ Народного блоку
5. Визначить характерні риси розвитку Болгарії часів «народної демократії» 1944-1948 рр.
6. Поясніть суть визначення «живковізм».
7. Що передбачало урядове рішення 1987 р. «Про державні символи та атрибути влади»?
8. В якому році Т. Живков подав у відставку?
9. Розкрийте суть урядової програми «Болгарія 2001».
10. В якому році Болгарія вступила до ЄС?

РОЗДІЛ 5.
ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ
(Тематика рефератів та індивідуальних виступів)

1. «Білль про права» (1791 р.).
2. «Капіталістичний» та «некапіталістичний» розвиток держав Азії, Африки та Латинської Америки (на вибір одна країна).
3. «Кутюми Бовезі» як джерело права феодальної Франції.
4. «Петиція про право» 1628 р. в Англії.
5. «Салічна правда» – пам'ятник ранньофеодального права.
6. «Статті конфедерації» (1781 р.).
7. «Хартія 77».
8. Абсолютна монархія в Німеччині, її особливості.
9. Англосаксонська система права.
10. Боснійська криза 1992-1995 рр.
11. Веймарська Конституція.
12. Великий Березневий Ордонанс.
13. Виборчі реформи 1918 та 1928 рр. у Великобританії.
14. Виникнення і розвиток континентальної системи буржуазного права.
15. Військова організація в державах Стародавнього Сходу.
16. Декларація незалежності США 1776 р.
17. Декларація прав людини і громадянина 1789 р. (Франція).
18. Демократичні принципи формування державних органів та заміщення посад в Афінах.
19. Держава і право Золотої Орди.
20. Державний лад США кінця XVII–XIX ст.
21. Державний устрій Афін.
22. Державний устрій Четвертої республіки у Франції.
23. Державний устрій Королівства сербів, хорватів і словенців за Видовданською конституцією 1921 р.
24. Джерела та основні риси права феодальної Речі Посполитої.
25. Джерела та специфічні риси права країн Стародавнього Сходу.
26. Диктатура якобінців.
27. Діяльність «Солідарності» в Польщі.
28. Етапи об'єднання Німеччини у XIX ст.
29. Закони Ману.
30. Закони Хаммурапі: зміст та характер.
31. Законодавство Паризької комуни.
32. Законодавство США новітнього періоду.
33. Злочини і покарання за законами Хаммурапі.
34. Злочини та покарання за законами XII-ти таблиць.
35. Зобов'язальне право Стародавньої Індії.
36. Кароліна – пам'ятка права Німеччини.
37. Князівський абсолютизм у Німеччині.
38. Кодекси Наполеона.
39. Конституція США 1787 р.
40. Корпоративна система організації державного апарату в Італії.
41. Криза та розпад системи «соціалістичних держав».
42. Кримінальне право Риму.
43. Державно-правові акти «довгого парламенту» в Англії.
44. Нюрнберзький процес 1945-1946 рр.
45. Об'єднання Німеччини на чолі з Пруссією.
46. Оксамитова революція 1989 р.

47. Ольстерське питання.
48. Основні відомства управління в державах Стародавнього Сходу.
49. Основні риси Афінського права.
50. Основні соціальні та державно-правові перетворення у країнах Східної Європи після Другої Світової війни.
51. Особливості станово-представницької монархії в Німеччині.
52. Паризька комуна 1871 р., її державний лад.
53. Перша імперія Наполеона Бонапарта.
54. Порівняльна характеристика Конституції 1791 р. та Конституції 1793 р. (Франція).
55. Право власності за законами Хаммурапі.
56. Правове становище населення у Стародавньому Вавилоні.
57. Правове становище населення у Стародавньому Римі.
58. Принцип розподілу влад за Конституцією США.
59. Протекторат О. Кромвеля. «Знаряддя управління» (1653 р.).
60. Рабовласницька демократія в Афінах.
61. Римська аристократична республіка.
62. Римське публічне та приватне право.
63. Система варн у Стародавній Індії.
64. Створення Німецької імперії. Конституція 1871 р.
65. Суспільний лад та державний устрій Стародавнього Вавилону.
66. Суспільний устрій Франкської держави.
67. Формування держави в Афінах.
68. Реформи Тезея, Солона і Клісфена.
69. Шлюбно-сімейне право Стародавньої Індії.
70. Югославська криза кінця ХХ ст.

РОЗДІЛ 6. ТЕМИ КУРСОВИХ РОБІТ

Тематика курсових робіт з дисципліни визначається кафедрою права. Здобувач вищої освіти може вільно вибрати тему роботи із запропонованого кафедрою переліку. Здобувачі також мають право пропонувати власні теми, якщо вони актуальні, пов'язані з науковою тематикою кафедри та спрямовані на вирішення вирішенням професійних завдань. У цьому випадку здобувач виконує курсову роботу за запропонованою ним темою.

Перелік тем курсових робіт:

1. Аграрне законодавство Великої буржуазної революції XVIII ст. у Франції.
2. Боротьба за незалежність іспанських колоній у Латинській Америці.
3. Виникнення Арабського Халіфата.
4. Виникнення держави в Афінах.
5. Германське цивільне уложення 1900 р.
6. Держава та право США періоду Громадянської війни.
7. Державний лад періоду принципата.
8. Державний лад Риму періоду доміната.
9. Економічний і політичний розвиток США напр. XVIII – першій пол. XIX ст.
10. Злочин та покарання в мусульманському праві.
11. Кароліна – кодекс кримінально-процесуального і кримінального права Німеччини.
12. Конституція Германської імперії 1871 р.
13. Конституція КНР 1954 р.
14. Коран та Сунна, їх характеристика та значення.
15. Кримінальне законодавство Великобританії XIX-XX ст.
16. Кримінальне законодавство Німеччини XIX-XX ст.
17. Кримінальне законодавство США XIX-XX ст.
18. Кримінальне законодавство Франції XIX-XX ст.
19. Мусульманська релігія та мусульманське право, їх співвідношення.
20. Мусульманське право в сучасних країнах ісламського світу.
21. Надзвичайне та антикомуністичне законодавство у Великобританії та США у XX ст.
22. Наслідки громадянської війни в США для розвитку політичного устрою країни.
23. Основні риси права Японії кінця XIX ст. Конституція країни 1889 р.
24. Політика та роль церкви у країнах Центральної та Південної Америки у XIX ст.
25. Правова система Стародавніх Афін
26. Революція 1848 р. та Прусска конституція 1850 р.
27. Революція Мейдзі та орієнтація країни на західноєвропейський державницький та правовий досвід.
28. Реформація державного ладу КНР у період «культурної революції».
29. Розвиток держави франків у VI-IX ст. (монархія Меровінгів та монархія Каролінгів).
30. Розвиток трудового і соціального законодавств США наприкінці XIX – на початку XX ст.
- 31. Розвиток цивільного законодавства (країна по вибору студента) XIX-XX ст.**
32. Розвиток цивільного законодавства Великобританії XIX-XX ст.
33. Розвиток цивільного законодавства Німеччини XIX-XX ст.
34. Розвиток цивільного законодавства США XIX-XX ст.
35. Розвиток цивільного законодавства Франції XIX-XX ст.
36. Соціально-політичне становище Японії у XIX ст.
37. Створення держав у Центральній та Південній Америці у XIX ст.
38. Утворення Китайської Народної Республіки.
39. Формування основ сучасного трудового законодавства США в XX ст.
40. Центральні та місцеві органи державного управління Франкської держави.

РОЗДІЛ 7. ЗАКОНОДАВЧІ АКТИ ТА МІЖНАРОДНІ УГОДИ

АВІНЬЙОНСЬКИЙ ПОЛОН ПАП – вимушене (під тиском французьких королів) перебування римських пап в Авіньйоні впродовж 1309-1378 рр. (з перервою у 1367-1370 рр.).

АВСТРІЙСЬКИЙ СПАДОК – війна за австрійський спадок (1740-1748 рр.) коаліції Франції, Пруссії, Баварії, Саксонії, Іспанії, П'ємонту та ін., що оспорювали спадкові права Марії Терезії на володіння австрійською короною та прагнули її розподілу, проти Австрії, яка підтримувалася Англією, Нідерландами та Росією. За Ахенським миром 1748 р. Марія Терезія зберегла більшу частину своїх володінь, однак майже вся Сілезія перейшла до Пруссії.

АВСТРО-ПРУССЬКА ВІЙНА 1866 р. – завершилася на користь Пруссії в її боротьбі з Австрією за домінування серед германських держав. Почалася 16 червня вторгненням у Ганновер, Гессен та Саксонію військ Пруссії, що завдяки укладеній у квітні таємній військовій угоді з Італією забезпечило одночасний виступ останньої проти Австрії. Вирішальна битва австро-пруської війни у районі Садови (3 липня) завершилася нищівною поразкою австрійської армії. За Празьким мирним договором Австрія визнала розпуск Германського союзу (Німецького союзу), погодившись на «новий устрій Німеччини» (без участі Австрії), та обіцяла визнати новий союз німецьких держав на північ від р. Майн на чолі з Пруссією (Північно-Німецький союз).

АМЕРИКАНО-МЕКСИКАНСЬКА ВІЙНА 1846-1848 рр. – розпочата США. В результаті війни США захопили 1/2 мексиканської території, що становило майже 1/3 сучасної території США.

АМЕРИКАНО-ПАНАМСЬКІ ДОГОВОРИ 1903, 1936, 1955 рр. – міждержавні угоди США з Панамою. За договором 1903 р. США отримали навечно зону панамської території для спорудження та експлуатації Панамського каналу. Договори 1936 р. та 1955 р. уточнювали умови експлуатації каналу та його зони.

АМЕРИКАНО-ФІЛІПІНСЬКА ВІЙНА 1899-1901 рр. – війна США проти Філіппінської Республіки (проголошена 1898 р.), призвела до падіння останньої та перетворення Філіппін на володіння США (в 1934 р. отримали автономію, з 1946 р. – незалежна держава).

АМЕРИКАНО-ФРАНЦУЗЬКИЙ ДОГОВІР 1778 р. – підписаний у Парижі у період війни за незалежність у Північній Америці 1775-1783 рр. Франція обіцяла захищати «свободу, суверенітет і незалежність» США у боротьбі з Англією.

АМЕРИКАНСЬКО-МЕКСИКАНСЬКА ВІЙНА 1846-1848 рр. – війна США проти Мексики за територію Техасу. В результаті військових дій Мексика втратила більше 1/2 своєї території.

АНГЛО-ІРЛАНДСЬКА УНІЯ 1801 р. – ліквідувала автономний ірландський парламент. Ірландський представникам відводилася деяка кількість місць у парламенті Великобританії.

АНГЛОСАКСОНСЬКІ ПРАВДИ – записи звичаєвого права у англосаксів впродовж VII-IX ст. На відміну від інших варварських правд, викладених латиною, англосаксонські правди записані на давньоанглійській мові. У них не виявлено римського впливу. Відобразили початок диференціації суспільства на знать (*ерли, гезіти*) і рядових вільних одноплемінників (*керли*). Уссекські «Закони Альфреда» (кінець IX ст.), частково зберігаючи риси судейника, вже були зведенням королівських і церковних постанов, які мали силу для всієї підвладної Альфреду території.

АНГОСТУРСЬКИЙ КОНГРЕС 1819 р. – національний конгрес, скликаний за ініціативою С. Болівара 15 лютого у Венесуелі. Конгрес проголосив незалежність Венесуели, призначив С. Болівара тимчасовим президентом республіки та головнокомандувачем армією. В серпні 1819 р. конгрес прийняв Конституцію Венесуели, проголосивши її унітарною республікою. В грудні конгрес затвердив «Основний закон республіки Колумбія».

АУГЗБУРЗЬКИЙ МИРНИЙ ДОГОВІР – релігійний мир, укладений в 1555 р. між німецькими протестантськими князями та імператором Карлом V. Цей мир завершив війни між католиками та протестантами, встановив право князів визначати віросповідання своїх підданих (за принципом «чия країна, того й віра»), визнав лютеранство офіційним віросповіданням одночасно з католицизмом, санкціонував секуляризацію церковного майна.

БАВАРСЬКА ПРАВДА – запис звичаєвого права (майнового, договірнього, сімейного, кримінального тощо), що склався впродовж VII-VIII ст. у германського племені баварів (одна з «варварських правд»).

БАЛКАНСЬКА АНТАНТА (БАЛКАНСЬКИЙ ПАКТ) – військово-політичний союз Греції, Румунії, Туреччини та Югославії, який був створений в Афінах 9 лютого 1934 р. з метою збереження на Балканах «постверсальського» співвідношення сил.

БЕРГ-ПРІВІЛЕЯ – законодавчий акт 1719 р., що визначав політику російського уряду в гірничорудній промисловості. Гарантував право спадкової власності на заводи, проголошував свободу продажу заліза, оголошував корисні копалини власністю царя. Діяв до 1807 р.

БЕРЛІНСЬКИЙ ПАКТ 1940 р. – Троїстий пакт, який зобов'язав його учасників надавати підтримку один одному при встановленні так званого «нового порядку» на міжнародній арені, зокрема у Європі та Східній Азії. До Берлінського пакту приєдналися залежні від Третього Рейху Угорщина, Румунія, Словаччина, Болгарія, Незалежна держава Хорватія та деякі інші країни.

БІЛЛЬ ПРО ПРАВА – 1. Перші десять поправок до Конституції 1787 р. прийняті в США 1789 р. (вступив у силу в 1791 р.). Проголошував свободу слова, преси, зібрань, релігійного віросповідання, відокремлення церкви від держави, недоторканість особи тощо. 2. Документ прийнято парламентом Великобританії в 1689 р. Значно обмежив владу короля та гарантував права і свободи парламенту, заклав основи англійської конституційної монархії.

БРЕДСЬКА ДЕКЛАРАЦІЯ 1660 р. – заява англійського короля Карла II, в якій він обіцяв амністію за злочини, здійснені під час Англійської революції та в період безкоролів'я для тих хто визнає його як законного короля; збереження права власності на майно, що було придбане в цей період; свобода релігії; виплата заборгованості солдатам та офіцерам та прийняття їх на службу короні.

БУРГУНДСЬКА ПРАВДА – офіційна збірка законів бургундських королів кінця V – початку VI ст., видана королем Гундобадом в 517 р. Регулювала відносини бургундів між собою і з римлянами. Потрапила під вплив римського права більшою мірою, ніж схожі «правди» західних германських племен (напр., Лангобардська), прийняті пізніше.

ВАРВАРСЬКІ ПРАВДИ – пам'ятки середньовічного права, які поєднували місцеве звичаєве право та окремі норми римського права. Таке безсистемне поєднання різних за своєю природою норм у правознавстві отримало назву еклектики. До варварських правд відносяться: Вестготська правда (її найраніша частина записана впродовж другої половини V ст.), Бургундська правда (кінець V – початок VI ст.), Салічна правда (записана на початку VI ст.), Ріпуарська правда (VI-VII ст.), Алеманська правда (кінець VI-VIII ст.), Баварська правда (середина VIII ст.), Лангобардські закони (середина VII – середина VIII ст.), англосаксонські закони (VII-IX ст.), Саксонська правда, Фризька правда, Тюрінзька правда, Правда франків-хамавів (початок IX ст.).

ВАРШАВСЬКИЙ ДОГОВІР 1955 р. – договір про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу, підписаний 14 травня 1955 р. Заклав підвалини створення військового блоку країн «соціалістичної співдружності» (Організації Варшавського Договору) на противагу НАТО. Існував до розпаду СРСР.

ВАРШАВСЬКІ ДОГОВОРИ 1920 р. – політичні і військові конвенції, підписані 21.04 і 24.04.1920 р. представниками урядів Польщі та Директорії УНР. Документи розроблялися за безпосередньою участю Ю. Пілсудського та С. Петлюри. За умовами договорів український уряд потрапляв у залежність від Польщі та поступався частиною території України.

ВЕЛИКА ХАРТІЯ ВОЛЬНОСТЕЙ – грамота, підписана в 1215 р. англійським королем Іоанном Безземельним. Обмежувала (в основному на користь аристократії) права короля і надавала деякі привілеї лицарству, верхівці вільного селянства, містам. Велика хартія вольностей зіграла значну роль в політичній боротьбі впродовж XIII-XIV ст. та сприяла встановленню англійської станової монархії. «Забута» наприкінці XV і у XVI ст., вона була використана лідерами парламентської опозиції напередодні і на початку Англійської буржуазної революції (XVII ст.) для обґрунтування права парламенту контролювати дії королівської влади. Входить до числа чинних актів «некодифікованої» конституції Великобританії.

ВЕЛИКИЙ БЕРЕЗНЕВИЙ ОРДОНАНС 1357 р. – закон, обнародований у березні під час народного руху 1356-1358 р. в Парижі, очоленого Етьєном Марселем, був виразом незадоволення городян політикою монархії і повинен був здійснити докорінну реформу державного управління.

ВЕРСАЛЬСЬКИЙ МИРНИЙ ДОГОВІР 1919 р. – мирний договір, укладений після закінчення Першої Світової війни між союзниками та Німецькою республікою, підписаний 28 червня 1919 р. За умовами договору Німеччина передавала Франції Ельзас та Лотарингію. Польща отримала великі території у Східній Пруссії та вихід до Балтики («Польський коридор»). Менші території були передані Чехословаччині, Литві, Бельгії, Данії. Переозброєння німецької армії було суворо обмежене. Німеччині було заборонено мати підводний флот, військо-повітряні сили, важку артилерію. Загальна кількість війська не мала перевищувати 100 тис. осіб тощо. Німеччина погодилася виплачувати відшкодування за спричинені цивільні руйнування і військові пенсії союзникам.

ВЕСТГОТСЬКА ПРАВДА – правовий кодекс вестготів. Перша збірка законів була складена за короля Евріха (466-484 рр.). Нащадки короля безперервно доповнювали та розширювали збірку. Вперше Вестготська правда була видана в 654 р. королем Реккесвінтом (одна з «варварських правд»).

ВЕСТМІНСТЕРСЬКИЙ СТАТУТ 1931 р. – акт парламенту Великобританії від 11 грудня 1931 р., який визначав взаємини між Великобританією і домініонами. Статут скасував правило, згідно з яким закони домініону вважалися недійсним, якщо вони суперечили імперським законам. Домініони отримали право скасовувати і змінювати акти імперського парламенту, що поширювалися на їх території, а також видавати закони, дія яких виходила за межі їх території. Англійський парламент був позбавлений права видавати закони для домініону без згоди уряду останнього. Водночас Вестмінстерський статут зберіг домінуюче становище Великобританії у створеній нею Британській співдружності націй. Англійський монарх продовжував бути королем домініонів.

ВІДЕНСЬКИЙ КОНГРЕС 1814-1815 рр. – конгрес європейських країн (крім Туреччини), який підбив підсумки війни європейських держав з Наполеоном I. У вересні 1815 р. конгрес прийняв документ про створення «Священного союзу».

ГААЗЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ 1922 р. – міжнародна конференція, яка відбулася 15.06-19.07.1922 р. у м. Гаазі (Нідерланди) за рішенням Генуезької конференції 1922 р., яка утворила російську і неросійські комісії для визначення і врегулювання питань щодо претензій західних держав до радянських республік. Ці претензії стосувалися царського і Тимчасового урядів Росії та компенсацій колишнім власникам у зв'язку з націоналізацією на території Російської імперії підприємств та ін. майна іноземних фізичних і юридичних осіб.

ГЕЛЬСІНСЬКИЙ ПРОЦЕС – процес перебудови європейської системи міжнародних відносин на принципах, покликаних забезпечити мир, безпеку і співпрацю. Початок Гельсінського процесу був покладений завершальним актом Наради з безпеки і співпраці в Європі (1975 р.).

ГЕНТСЬКИЙ ДОГОВІР 1814 р. – договір між Англією та США, який завершив англо-американську війну 1812-1814 рр. Підписаний 24 грудня 1814 р. у м. Гент. Передбачав взаємне повернення захоплених територій, припинення військових дій проти індіанців, поновлення старих кордонів тощо.

ГУАЯКІЛЬСЬКИЙ МИРНИЙ ДОГОВІР 1829 р. – мирна угода, яка підсумувала війну між Перу та Великою Колумбією 1828-1829 рр.

ДВНАДЦЯТИ ТАБЛИЦЬ ЗАКОНІ – одне з давніх зведень римського звичаєвого права (V ст. до н.е.) на дванадцяти дошках-таблицях (звідси і назва). Текст збірника відомий лише частково по посиланням у творах римських письменників і юристів. Норми законів стосувалися судочинства, кримінального і цивільного права, деяких адміністративних прав.

ДОКТРИНА «ВІДКРИТИХ ДВЕРЕЙ» – політика США, сформульована державним секретарем Дж. Хеєм (Геєм) в 1899 р. Використовувалася як засіб експансії США в Китаї. Припинила дію в 1949 р.

ДОКТРИНА ЕЙЗЕНХАУЕРА – зовнішньополітична програма, озвучена президентом Д. Ейзенхауером в посланні Конгресу США 5 січня 1957 р. Згідно з цією доктриною, будь-яка країна може запросити економічну або військову допомогу в США, якщо вона піддається військовій агресії з боку іншої держави. Д. Ейзенхауер підкреслив радянську загрозу в своїй доктрині, виражаючи готовність американських військ «забезпечувати і захищати територіальну цілісність і політичну незалежність країн, що потребують допомоги проти військової агресії будь-якої нації, контрольованої міжнародним комунізмом».

ДОКТРИНА СТРИМУВАННЯ – висунута американським дипломатом Дж. Кеннаном в 1946 р. програма, згідно якої уряд США повинен був жорстко й послідовно реагувати на спроби СРСР розширити сферу свого впливу, не втручаючись при цьому у внутрішні справи СРСР.

ДОКТРИНА ТРУМЕНА – зовнішньополітична програма, висунута президентом США Г. Труменом після закінчення Другої Світової війни. Публічно була озвучена 12 березня 1947 р. Основою доктрини була політика «стримування» стосовно СРСР у всьому світі. Вона була спрямована на перегляд системи міжнародних відносин, які склалися за президента Ф. Рузвельта. Доктрина Трумена стала виразом боротьби США і їх прибічників за необхідну їм політико-економічну однорідність світу. У розробці доктрини брали участь Дж. Кеннан, А. Даллес, Л. Хендерсон, Д. Ачесон та інші.

ЕВІАНСЬКІ УГОДИ – угоди, підписані між урядом Франції і тимчасовим урядом Алжирської республіки 18 березня 1962 р. у французькому місті Евіан-ле-Бен. Ними врегульовувалися питання, пов'язані з набуттям Алжиру статусу незалежної держави і закладали основи його майбутніх відносин із Францією. Ці угоди завершили алжирську війну 1954-1962 рр. – національно-визвольні змагання алжирців проти французького колоніального режиму, який був встановлений ще в 1830 р.

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ ПРО ГРОМАДЯНСТВО – міжнародний акт, яким визначаються принципи і правила, що стосуються громадянства та виконання військового обов'язку у разі багатогромадянства. Прийнята Радою Європи у Страсбурзі 6 листопада 1997 р. Дія конвенції поширюється лише на держави-члени Ради Європи, що приєдналися до конвенції. З принципами і правилами Європейської конвенції про громадянство має узгоджуватися національне право держав-учасниць конвенції. Згідно з Європейською конвенцією про громадянство кожна держава-учасниця має ґрунтувати національне законодавство про громадянство на принципах, що забезпечували б право кожної особи на громадянство, не допускали безгромадянства або безпідставного позбавлення громадянства, не впливали автоматично на громадянство другого із подружжя у разі укладання шлюбу чи розірвання шлюбу між громадянином держави-учасниці та особою, яка має громадянство іншої держави, або у разі зміни громадянства одним із подружжя під час перебування у шлюбі. Норми права не мають містити положень, що допускали б дискримінацію громадян за ознакою статі, релігії, раси, кольору шкіри, національного чи етнічного походження, а також незалежно від того, є вони громадянами за народженням чи набули свого громадянства пізніше. Європейська конвенція про громадянство визначає правила набуття громадянства, його втрати за законом, за ініціативи держави-учасниці або самої особи, поновлення громадянства, розглядає випадки багатогромадянства, збереження громадянства, не

обмежуючи право кожної держави-учасниці у своєму законодавстві визначати, зберігають чи втрачають громадянство її громадяни, які набувають або мають громадянство іншої держави, чи пов'язано набуття або збереження її громадянства з відмовою від іншого громадянства або від його втрати. Європейська конвенція про громадянство визначає, що особи, які мають громадянство двох або більше держав-учасниць, повинні виконувати свій військовий обов'язок лише щодо однієї з цих країн-учасниць.

ЗАКОНИ МАНУ – збірник приписів Стародавньої Індії, який визначав поведінку особи в приватному та публічному житті. Складення збірника приписується міфічному прародителю людей Ману. Ймовірно були складені у II ст. до н.е. – I ст. н.е. Містить 2650 шлок (давньоіндійський санскритський епічний віршований розмір. Складається з тридцяти двох складів), об'єднаних у 12-ть розділів. За своєю суттю викладені норми мали релігійно-етичний характер.

ІМПЕРСЬКІ КОНФЕРЕНЦІЇ – впродовж 1911-1937 рр. наради представників англійського уряду та урядів британських домініонів. Іноді в імперських конференціях брали участь представники адміністрації деяких найважливіших колоній. На конференціях, головним чином, обговорювалися зовнішньополітичні питання. Імперська конференція 1926 р. визнала самостійність домініонів у вирішенні внутрішніх і зовнішніх справ.

КАРИБСЬКА КРИЗА – надзвичайно напружене протистояння між СРСР і США. Виникло після розміщення на Кубі радянських балістичних ракет, що розглядалося радянським керівництвом як адекватна відповідь на розміщення американських ракет в Туреччині та Італії, а також на погрози вторгнення американських військ на Кубу. Фактично «Карибська криза» поставила світ на межу ядерної війни. Була ліквідована внаслідок тверезої позиції, зайнятої вищими керівниками СРСР (на чолі з М. Хрущовим) і США (на чолі з президентом Дж. Кеннеді), які усвідомили смертельну небезпеку можливого вживання ракетно-ядерної зброї. 28 жовтня почався демонтаж і вивіз з Куби радянського ракетно-ядерного боєкомплекту. У свою чергу, уряд США заявив про скасування карантину і відмову від вторгнення на Кубу. У конфіденційному порядку було заявлено також про вивезення американських ракет з території Туреччини і Італії.

КАРЛОВИЦЬКИЙ КОНГРЕС 1698-1699 рр. – міжнародний з'їзд у м. Карловцях (тепер м. Карловець, Хорватія) представників урядів держав «Священної ліги» (Австрія, Венеція, Річ Посполита, Московська держава) – переможців у війні з Османською імперією. Відсутність узгодженості у домовленостях призвела до підписання окремих угод членів «Священної ліги» з Османською імперією. Московська держава лише погодилася на перемир'я терміном на два роки, яке було замінено Константинопольським мирним договором (1700 р.). Під владу Польщі перейшла частина Правобережної України, до Австрії – велика територія Угорщини, Трансильванія, Хорватія і майже вся Славонія, до Венеції – Мореля, острови архіпелагу, фортеці в Далмації. За Московським царством підтверджувалося право на Азов.

КОДЕКС НАПОЛЕОНА – збірник французького цивільного права. Офіційно запроваджений в 1804 р. як Французький цивільний кодекс. Одержав назву на честь імператора Наполеона I в 1807 р. Містить п'ять підрозділів законів, що стосуються цивільного, кримінального і комерційного права, впроваджений у 1804-1811 рр. У ньому поєдналися ліберальні ідеї революції (такі як свобода особистості, релігійна толерантність) і консервативні (захист власності, право спадковості, родинне право тощо). Кодекс Наполеона перегукувався з «Інституціями Гая» – частиною кодифікації візантійського імператора Юстиніана. Перевагою цього цивільного кодексу є виняткова простота і чіткість формулювань. Із часів наполеонівських воєн цей кодекс використовують у деяких європейських країнах, зокрема Бельгії. Кодекс став моделлю формування кодексів цивільного права Нідерландів, Італії, Іспанії, окремих південноамериканських країн, канадської провінції Квебек, штату Луїзіана в США.

КОНГРЕС МІЖНАРОДНИЙ – термін, вживаний в дипломатичній практиці для позначення з'їздів глав держав, міністрів закордонних справ і дипломатичних представників.

Найбільш часті міжнародні конгреси у XIX ст., напр. Віденський конгрес (1815 р.), Паризький конгрес (1856 р.), Берлінський конгрес (1878 р.). З кінця XIX – на початку XX ст. цей термін став поступово витіснятися поняттям «конференція» (мирні конференції в Гаазі в 1899 і 1907 рр., Лозаннська конференція 1922-1923 рр. та ін.).

ЛИТОВСЬКІ СТАТУТИ – кодекси феодального права Великого князівства Литовського, затверджені в 1529, 1566 і 1588 рр., що включали державне, земельне, кримінальне, процесуальне, спадкове право. Закріпили привілеї феодалів, посилили кріпацтво, дещо обмежили свавілля магнатів. Литовський статут 1588 р. діяв на території сучасної Литви і Білорусії до XIX ст. (остаточно скасований в 1840 р.).

ЛОНДОНСЬКА МИРНА КОНФЕРЕНЦІЯ 1948 р. – зібрання представників США, Великобританії, Франції, Бельгії, Нідерландів і Люксембургу у Лондоні з німецького питання. На конференції було досягнуто домовленості щодо майбутнього статусу окупаційних зон західних держав у Німеччині. На Лондонській конференції було вирішено скликати у вересні 1948 р. Установчі збори (Парламентську раду) з 55 членів, яка мала отримувати директиви від органів військової адміністрації союзників. Для контролю над промисловістю Руру було створено контрольний орган – міжнародне управління Руром (входили представники США, Великобританії, Франції, країн Бенілюксу та Німеччини). Головнокомандувачам трьох країн було доручено створити Військове бюро безпеки, яке мало спостерігати за проведенням демілітаризації Німеччини.

МЮНХЕНСЬКА УГОДА 1938 р. – угода, підписана 30 вересня 1938 р. на конференції глав урядів Німеччини, Великобританії, Франції та Італії у м. Мюнхен. Вона передбачала відторгнення від Чехословаччини і передачу нацистській Німеччині Судетської області разом з усіма заводами, запасами сировини, шахтами тощо. Учасники угоди гарантували нові чехословацькі кордони проти неспровокованої агресії. В результаті цієї угоди Чехословаччина втратила 30 % своєї території, де проживало близько 5 млн. осіб і розміщувалася майже половина потужностей важкої промисловості. Ця угода стала кульмінаційним моментом у політиці «умиротворення» нацистської Німеччини, яку проводили Франція та Великобританія. Саме ця угода фактично прискорила розв'язання Другої Світової війни. Офіційно угода була визнана недійсною внаслідок підписання в 1973 р. Договору про нормалізацію відносин між Чехословаччиною та ФРН.

НЕЙЇСЬКИЙ МИРНИЙ ДОГОВІР 1919 р. – договір, укладений у передмісті Парижа, між державами Антанти та Болгарією, яка зазнала поразку у Першій Світовій війні. Болгарія за умовами договору втрачала понад 11 тис. км². Країна скорочувала свої збройні сили до 20 тис. осіб, їй заборонялося мати авіацію та військово-морський флот. Болгарія зобов'язувалася сплачувати впродовж 37 років військові репарації у розмірі 2,25 млрд. золотих франків, здійснювати постачання вугілля Югославії, худоби – Греції, Югославії, Румунії. Договір втратив силу з початком Другої Світової війни.

НЮРНБЕРЗЬКИЙ ПРОЦЕС – міжнародний судовий процес над колишніми керівниками нацистської Німеччини. Проходив в м. Нюрнберг з 20 листопада 1945 р. по 1 жовтня 1946 р. в Міжнародному військовому трибуналі. Міжнародній військовій трибунал засудив: 1. До смертної кари через повішення: Геринга, Ріббентропа, Кейтеля, Кальтенбруннера, Розенберга, Франка, Фріка, Штрейхера, Заукеля, Зейсс-Інкварта, Бормана (заочно), Йодля; 2. До довічного ув'язнення: Гесса, Функа, Редера; 3. До 20 років тюремного ув'язнення: Шираха, Шпеєра; 4. До 15 років тюремного ув'язнення: Нейрата; 4. До 10 років тюремного ув'язнення: Дьоніца. Були виправдані: Фріче, Папен, Шахт. Йодля було посмертно повністю виправдано.

ПАКТ МОЛОТОВА-РІББЕНТРОПА 1939 р. – назва секретного додаткового протоколу до договору про ненапад між СРСР та Німеччиною, підписаного 23 серпня 1939 р. у Москві наркомом закордонних справ СРСР В. Молотовим та міністром закордонних справ Й. фон Ріббентропом. Цим протоколом визначались сфери взаємних інтересів обох держав у Східній Європі.

РИЗЬКИЙ МИР 1921 р. – договір, підписаний у Ризі 18 березня 1921 р. представниками РРФСР, УРСР, з одного боку, та Польщі – з іншого, який формально закінчив польсько-радянську війну, санкціонував поділ українських та білоруських земель між Польщею та РРФСР та фактично анулював Варшавський договір 1920 р.

РОДОСЬКИЙ МОРСЬКИЙ ЗАКОН – збірка морського права, складена у Візантії у VII-VIII ст. на основі античних (давньогрецьких, давньоримських та ін.) звичаїв мореплавання і морської торгівлі. Назва пам'ятки пішла від грецького острова Родос, відомого в ту епоху як великого середземноморського торгового центру. Родоський морський закон регулював питання суднобудування, перевезення вантажів, фрахтування, права на викинуті за борт і врятовані вантажі і тому подібне. Він здійснив значний вплив на право інших народів, особливо через морські звичаї, що склалися в західній частині Середземного моря і багато що запозичили з «закону родосців». Використання Родоського морського закону у Середземномор'ї тривало до XV ст.

САЛІЧНА ПРАВДА (близько 510 р.) – варварська правда, яку за легендою склали чотири представники Священної Римської імперії за три засідання. Це була написана латиною компіляція нового звичаю та судової практики або «варварський суддебник». Він призначався передусім для новоутвореної системи феодальних судів, які були основою сеньйоральної юстиції.

СЕН-ЖЕРМЕНСЬКИЙ МИРНИЙ ДОГОВІР 1919 р. – договір, підписаний між Австрією і союзними державами-переможницями (США, Великобританією, Францією, Італією, Японією та ін.). Він оформив розпад Австро-Угорської імперії на самостійні держави – Австрію, Угорщину, Чехословаччину, Сербо-Хорвато-Словенську державу (з 1929 р. – Югославія). Договір забороняв об'єднання Австрії з Німеччиною. Північну Буковину було включено до складу Румунії, а Закарпатську Україну приєднано до Чехословаччини. Австрії заборонялося мати військову авіацію та військовий флот, чисельність армії обмежувалася 30 тис. осіб. Австрія повинна була виплачувати репарації. Договір діяв до 1938 р.

ТОКІЙСЬКИЙ ПРОЦЕС – судовий процес над головними японськими військовими злочинцями, які скоїли злочини проти світу, людяності, законів і звичаїв війни. Міжнародний військовий трибунал для суду над головними японськими військовими злочинцями засідав в Токіо з 3 травня 1946 р. по 12 листопада 1948 р.

ТРИАНОНСЬКИЙ МИРНИЙ ДОГОВІР 1920 р. – мирний договір між країнами Антанти та державами, які приєдналися до неї, з одного боку, і Угорщиною, з іншого боку, яка стала самостійною державою після розпаду Австро-Угорської імперії. Значна частина Угорщини передавалася Румунії, Королівству сербів, хорватів і словенців, Чехословаччині. Угорська армія скорочувалася до 35 тис. осіб, обов'язкова військова повинність скасовувалася, заборонялося мати авіацію, важку артилерію, військовий флот. Угорщина повинна була сплатити репарації союзникам. Цей договір втратив значення після перегляду Віденськими арбітражами 1938 і 1940 рр.

ХАММУРАПІ ЗАКОНИ – звід законів, названий на честь царя Вавилонії в 1792-1750 р. до н.е. Містив 282 статті. В основу покладено давнє звичаєве право, шумерські суддебники, нове законодавство. Складені в основному в казуїстичній формі, не мають загальних принципів, системи у викладі, хоча певна логічна система присутня. Закони Хаммурапі, на відміну від інших східних кодифікацій, не містять релігійного і моралізуючого елементу.

ШВАБСЬКЕ ЗЕРКАЛО – збірка германського права, складена між 1273 і 1282 рр. невідомою особою. Джерелом для нього стали «баварська» і «алеманська» правди, капітулярії, римське і канонічне право, Біблія, проповіді францисканців і (у невеликому обсязі) звичаєве право. Цю збірку називають також імператорським правом (*Kaiserrecht*), оскільки в ній детально говориться про взаємовідносини імператора з папою римським.

РОЗДІЛ 8. ГЛОСАРІЙ

A COMMUNI OBSERVANTIA NON EST RECEDENDUM (лат.) – не можна нехтувати тим, що прийнято усіма.

A MENSA ET TORO (лат.) – буквально: «від столу і ліжка», тобто припинення подружніх стосунків; сучасною мовою – розлучення.

A POSTERIORI (лат.) – виходячи з досвіду, на підставі досвіду.

A PRIMA FACIE (лат.) – на перший погляд.

A PRIORI (лат.) – заздалегідь, без перевірки.

AB ESSE AD POSSE VALET, A POSSE AD ESSE NON VALET CONSEQUENTIA (лат.) – з дійсності можна зробити висновок про можливість.

AB EXECUTIONE (лат.) – використовувати самоуправство.

AB HODIerno (лат.) – від сьогоднішнього дня.

AB OVO (лат.) – з самого початку.

ABSENS HERES NON ERIT (лат.) – відсутній не буде спадкоємцем.

ABSENTE REO (лат.) – за відсутності обвинуваченого (підсудного).

ABSOLVITUR (лат.) – виправдувальний вирок.

ABUSUS NON TOLLIT USUM (лат.) – зловживання не відмінює вживання.

ACCIPERE QUID UT JUSTITIAM FACIAS, NON EST TAM ACCIPERE QUAM EXTORQUERE (лат.) – прийняття винагороди за вчинення правосуддя є не стільки прийняттям, скільки є здирством.

ACCUSARE NEMO SE DEBET, NISI CORAM DEO (лат.) – ніхто не зобов'язаний звинувачувати самого себе, хіба що перед Богом.

ACT (англ.) – дія, закон.

ACT OF ATTAINDER (англ.) – у Великій Британії законодавчий акт, що передбачає застосування покарання без розгляду суду; ухвалений парламентом приватний закон про засудження в порядку імпічменту.

ACT OF STATE (англ.) – акт державної влади, здійснений монархом або від імені монарха, що не може бути предметом судової суперечки.

ACTIO CIVILIS (лат.) – цивільний позов.

ACTIO IN PERSONAM (лат.) особистий позов.

ACTIONES JURIS (лат.) – юридичні акти.

ACTIS TESTANTIBUS (лат.) – згідно документів.

ACTORE NON PROBANTE REUS ABSOLVITUR (лат.) – у разі не доведення позивачем позову відповідач звільняється.

ACTORI INCUMBIT ONUS PROBANDI (лат.) – тягар доказу лягає на позивача.

ACTUM ATQUE TRACTATUM (лат.) – зроблено і обговорено.

ACTUM EST, ILICET (лат.) – справу закінчено, можна розходитися.

AD ABSURDUM (лат.) – приведення до безглузлого висновку.

AD ACTA (лат.) – в архів.

AD AVISANDUM (лат.) – для попереднього повідомлення.

AD DISPUTANDUM (лат.) – для обговорення.

AD FONTES (лат.) – звертатися до джерел, до оригіналів.

AD IMPOSSIBILIA LEX NON COGIT (лат.) – закон не вимагає неможливого.

AD INSTANTIAM (лат.) – за клопотанням.

AD LAPIDEM BIS OFFENDERE (лат.) – робити одну й ту саму помилку.

AD LITTERAM (лат.) – буквально, дослівно.

AD MELIOREM FORTUNAM (лат.) – для кращого стану майна.

AD MELIUS INQUIRENDUM (лат.) – на дослідження.

AD NOTAM (лат.) – до відома.

AD REM (лат.) – по суті справи, до справи.

AD REM NIHIL FACIT (лат.) – справи не стосується.

AD VERBUM (лат.) – слово в слово.

ADEQUALANCE (лат.) – неупереджено.

ADITUM NOCENDI PERFIDO PRAESTAT FIDES (лат.) – довіра, що висловлюється віроломному, дозволяє йому шкодити.

ADVERSA FORTUNA (лат.) – за несприятливих обставин.

AEQUITAS ENIM LUCET PER SE (лат.) – справедливість сяє сама по собі.

AEQUUM ET BONUM EST LEX LEGUM (лат.) – справедливість і благо – закон законів.

ALIENI IURIS HOMO (лат.) – людина чужого права.

ALIIS INSERVIENDO CONSUMOR (лат.) – служачи іншим, згораю сам.

ALITUR VITIUM VIVITQUE TEGENDO (лат.) – приховуванням порок живиться і підтримується.

ALIUD EST TACERE, ALIUD CELARE (лат.) – одна справа – мовчати, інша – замовчувати.

ALLGEMEINES LANDKECHT FUR PREUSSISCHEN STAATEN (нім.) – загальний земський закон для пруських провінцій 1794 р.

ALTER EGO (лат.) – друге я (замінник при юридичній угоді).

ALTERA PARS (лат.) – інший бік.

ANIMO DELIBERATO (лат.) – з відповідною обдуманістю.

ANIMUS AD OMNE JUS DICIT (лат.) – кожен закон звернений до суті справи.

ANIMUS INJURIANDI (лат.) – злочинний намір.

APERTO LIBRO (лат.) – з листа, без підготовки.

APICES JURIS (лат.) – тонкощі права.

APPELLATE COURT (англ.) – суд, що розглядає апеляції на рішення нижчих судів щодо перегляду ухваленого судового рішення.

ARGUMENTUM A CONTRARIO (лат.) – доказ від протилежного.

ARGUMENTUM AD IGNORANTIAM (лат.) – аргумент, розрахований на непоінформованість співрозмовника.

ARGUMENTUM AD MISERICORDIAM (лат.) – аргумент до милосердя, розрахований на жалість.

ARGUMENTUM AD OCULOS (лат.) – наочний доказ.

ARGUMENTUM ARGENTARIUM (лат.) – грошовий аргумент (хабар).

ARGUMENTUM BACULINUM (лат.) – паличний аргумент (доказ за допомогою насильства).

ARREST (англ.) – позбавлення особи свободи законною владою з метою зупинити злочинні дії або пред'явити комусь звинувачення в порушенні вимог кримінального або цивільного закону.

ASSIZE (англ.) – указ, закон, статут, постанова; виїзна сесія суду присяжних.

ATTORNEY GENERAL (англ.) – генеральний аторней, уповноважений, правомочний (в США – у справах федерації або штату в кримінальному або цивільному суді).

AUCUPIA VERBORUM SUNT JUDICE INDIGNA (лат.) – буквоїдство нижче гідності судді.

AUDIENDA ET ALTERA PARS (лат.) – має бути вислухана й інша сторона.

AUTODICIAE JUS (лат.) – право самосуду.

BARRISTER (англ.) – в Англії адвокат, який має право виступати в судах вищої інстанції.

BENE PLACITO (лат.) – згідно доброї волі.

BENEFICIUM COMPETENTIAE (лат.) – поблажливість влади (судової).

BENEFICIUM LATRONIS NON OCCIDERE (лат.) – благодіяння розбійника – не убити.

BONA FIDES SEMPER PRAESUMITUR, NISI MALAM FIDEM ADESSE PROBETUR (лат.) – якщо не доведений злий намір, завжди передбачається сумлінність.

BONORUM CESSIO (лат.) – добровільна поступка своїм майном.

BURGERLICHES GESETZBUCH (нім.) – Німецький цивільний кодекс 1900 р.

CAETERIS PARIBUS (лат.) – за інших рівних умов.

CASUS DELICTI (лат.) – випадок правопорушення.

CAUSA CAUSARUM (лат.) – причина причин.

CAUSA EFFICIENS (лат.) – діюча причина.

CAUSA FINITA EST (лат.) – питання вирішене.

CAUSA JUSTA (лат.) – справедлива, поважна причина.

CAUSAS, NON FATA, SEQUI (лат.) – шукати правоту справи, а не прихильність судді.

CESSANTE CAUSA, CESSAT EFFECTUS (лат.) – з припиненням причини припиняється дія.

CHECKS AND BALANCES (англ.) – «взаємний контроль та рівновага» (гілок влади) в конституційній системі США.

CHIEFDOM (англ.) – чіфдом, влада вождя, централізоване керування плем'ям або конфедерацією племен.

CIRCULUS VITIOSUS (лат.) – порочне коло.

CITATO LOCO (лат.) – у цитованому місці, там само.

CIVIL LAW (англ.) – громадянське (цивільне) право як галузь в системі правового спілкування та регулювання.

CIVIL LIBERTIES (англ.) – громадянські свободи (і права) в США.

CIVIL SERVICE (англ.) – цивільна служба; державна служба. Усі наймані працівники в апараті урядової влади, за виключенням військовослужбовців. В Англії – будь-яка служба в урядовому апараті, службове місце в якому гарантується результатами конкурсних публічних іспитів.

CIVILIZATION (франц.) – цивілізація, іноді вживається як синонім поняття культура.

CIVITAS (лат.) – громада міста-держави, міська (цивільна) громада римлян.

CODE CIVIL DES FRANCAISE (CODE NAPOLENIEN) (франц.) – цивільний кодекс французів (Кодекс Наполеона) 1804 р.

COGITATIONIS POENAM NEMO PATITUR (лат.) – ніхто не несе покарання за думки (одне з фундаментальних положень римського права).

COMMON LAW (англ.) – загальне право, частина англійського юридично-правового матеріалу, що не включає в себе законодавчий матеріал (common law is common reason – загальне право є загальним розумом).

COMPOS MENTIS (лат.) – при повному розумі.

COMPOS SUI (лат.) – у повній свідомості.

CONDITIO SINE QUA NON (лат.) – умова, без якої не можна обійтися.

CONFESSIO EXTRAJUDICIALIS IN SE NULLA EST; ET QUOD NULLUM EST, NON POTEST ADMINICULARI (лат.) – позасудові признання нічого не вартують, а то, що нічого не вартує, не може бути опорою.

CONSENSUS (лат.) – згода, угода сторін із наміром взяти на себе зобов'язання.

CONSENSUS OMNIUM (лат.) – загальна згода.

CONSENSUS, NON CONCUBITUS, FACIT MATRIMONIUM (лат.) – шлюб створюється згодою намірів, а не співжиттям.

CONSORTES LITIS (лат.) – учасники процесу.

CONSTITUTIO CRIMINAIS CAROLINA (лат.) – каральний судовий збірник Карла V, імператора Священної Римської імперії в скороченому викладі на латині (скорочена назва – «Кароліна»).

CONSTITUTIONAL RIGHTS (англ.) – конституційні права і свободи, що гарантуються конституцією федерації або конституцією штату та захищені від втручання виконавчої гілки влади.

CONSTITUTIONALISM (англ.) – конституційна організація держави, заснована на домінуванні права та відокремленості гілок влади, варіант практичного втілення ідеї правової держави.

CONSUETUDO (лат.) – звичай, у римлян також звичаєве право – «сукупність юридичних переконань, що вийшли з народної свідомості та увійшли у звичай».

CONTRA FACTUM NON DATUR ARGUMENTUM (лат.) – проти факту доказ не надається.

CONTRADICTION IN ADIECTO (лат.) – протиріччя у визначенні.

CORPORE VALIDUS, MENTE INFIRMUS (лат.) – тілом сильний, розумом слабкий.

CORPUS DELICTI (лат.) – речові докази («тіло злочину»).

CORPUS JURIS (лат.) – звід законів.

CORPUS JURIS CANONICI (лат.) – Зведення (збірник) канонічного права.

CORPUS JURIS CIVILIS (лат.) – Зведення (збірник) цивільного права (Збірник Юстиніана).

CRIMEN (лат.) – злочин; звинувачення.

CRIMINAL LAW (англ.) – каральне (кримінально-виправне) право.

CUI BONO? (лат.) – кому потрібно?

CUI PRODEST? (лат.) – кому вигідно?

CUJUS PERICULUM, EJUSDEM COMMODUM (лат.) – чий ризик, того і прибуток.

CULPA LATA DOLO COMPARATUR (лат.) – груба недбалість прирівнюється до наміру.

CULTURE (POLITICAL AND LEGAL CULTURE) (англ.) – культура як норми звичаїв, ритуалів та як система переконання, а також як норми та переконання політичні та правові.

CURATOR PERPETUUS (лат.) – постійний опікун.

CURRICULUM VITAE (лат.) – короткий життєпис.

CUJUS COMMODO - EJUS PERICULUM (лат.) – чия вигода, того і ризик.

DAMNATUS (лат.) – засуджений.

DE DOLO MALO (лат.) – за злим наміром.

DE FACTO (лат.) – фактично.

DE JURE (лат.) – юридично, по праву.

DE LEGE FERENDA (лат.) – з точки зору закону.

DEBES, ERGO POTES (лат.) – повинен, означає можеш.

DEBITO TEMPORE (лат.) – в потрібний час.

DECIPI QUAM FALLERE EST TUTIUS (лат.) – краще бути обдуреним, ніж обдурити іншого.

DELEGATED LEGISLATION (англ.) – делеговане законодавство здійснюється міністрами корони, місцевою владою та іншими установами, згідно повноважень, якими їх наділив той чи інший статут (парламентський закон). У кожному окремому випадку відповідний статут передбачає відповідну процедуру для делегованого законодавства. Ця процедура може вимагати або не вимагати парламентського схвалення кожного фрагменту делегованого законодавства, однак в будь-якому випадку, згідно конституційної доктрини, положення делегованого законодавства можуть бути анульовані в судах у тому випадку, якщо законовстановлювач перевищив передбачені статутом повноваження або ж відхилився від передбаченої ним процедури. Загальноприйнятими (але не скрізь) формами делегованого законодавства в Англії є узаконенні зобов'язання (букв. – засоби – instruments), що встановлюються

держсекретарями (міністрами), або автономні правила (bylaws), що приймаються органами місцевої влади.

DHAMMAPADA (палійськ.) – канон буддизму (священний текст) мовою палі.

DHARMA (санскр.) – Закон Обов'язку та Благочестя.

DIC – DUC – FAC (лат.) – говори – веди – роби.

DILIGENTIA QUAM SUIS REBUS ADHIBERE SOLET (лат.) – дбайливість, яку він зазвичай застосовує щодо своїх речей.

DIVIDE ET IMPERA (лат.) – розділяй і володарюй.

DIXI (лат.) – сказав (все сказано, додати нічого).

DO UT DES (лат.) – я передаю тобі право власності на річ із тим, щоб ти передав мені право власності на іншу річ.

DROIT (франц.) – право.

DUE PROCESS OF LAW (англ.) – відповідно законної процедури; використання закону, що має відповідати фундаментальним правовим принципам та поширюватися на всіх громадян без будь-яких виключень та забобон. В американській практиці це правило встановлено П'ятою конституційною поправкою, яка вимагає, щоб урядова влада не позбавляла будь-кого «життя, свободи, власності» без повного або часткового дотримання правил та процедури, які встановлені законом.

DUOBUS CERTANTIBUS TERTIUS GAUDET (лат.) – коли двоє б'ються – третій радіє.

DURA LEX, SED LEX (лат.) – суворий закон, але це закон (тобто дотримання закону будь-що).

E INCUMBIT PROBATIO, QUI DICIT, NON QUI NEGAT (лат.) – вага доказу лежить на тому, хто стверджує, а не на тому, хто заперечує.

EEGANTIA JURIS (лат.) – юридична тонкість.

EO IPSO (лат.) – внаслідок цього, тим самим.

EPISTULA NON ERUBESCIT (лат.) – папір не червоніє.

EPLURIBUS UNUM (лат.) – множина в єдиному (девiз уряду США).

EQUITY (англ.) – система законів, що доповнює існуючі закони та наближає до реалізації ідеалу «природної справедливості». У деяких кодексах судді зобов'язуються під час прийняття судового рішення керуватися одночасно вимогам права та принципам справедливості.

ERARE HUMANUM EST, STULTUM EST IN ERRORE PERSEVERARE (лат.) – людині властиве помилятися, безглуздо – упиратися в помилці.

ERROR IN RE (лат.) – помилка по суті.

ERROR JURIS (лат.) – правнича помилка.

EX ADVERSO (лат.) – (доказ) від протилежного.

EX FACTO JUS ORITUR (лат.) – з факту виникає право.

EX LEGE (лат.) – згідно закону.

EX NIHILO NIHIL FIT (лат.) – ні з чого нічого не виходить.

EX OFFICIO (лат.) – згідно службового обов'язку.

EXCEPTIS EXCIPIENDIS (лат.) – за винятком того, що має бути виключено.

EXPRESSA NOCENT, NON EXPRESSA NON NOCENT (лат.) – сказане шкодить, не сказане – не шкодить.

EXTRA JUS (лат.) – за межами закону (поза законом).

FACTA CONCLUDENTIA (лат.) – факти достатні для висновку.

FACTA CONTRA JUS NON VALERE (лат.) – зроблене всупереч праву – недійсне.

FACTA PROBANTUR, JURA DEDUCUNTUR (лат.) – дії доводяться, право виводиться.

FACTA SUNT POTENTIORA VERBIS (лат.) – вчинки сильніші за слова.

FACTA, NON VERBA (лат.) – справи, а не слова.

FACTUM EST FACTUM (лат.) – факт залишається фактом.

FACTUM TACENDO CRIMEN FACIAS ACRIUS (лат.) – змовчавши, посилюєш злочин.

FALSUS IN UNO, FALSUS IN OMNIBUS (лат.) – неправдиве в одному, неправдиве в усьому.

FAS ATQUE NEFAS (лат.) – дозволене і недозволене.

FATETUR FACINUS IS, QUI IUDICIUM FUGIT (лат.) – зізнається в злочині той, хто ухиляється від суду.

FESTINATIO JUSTITIAE EST NOVERCA INFORTUNII (лат.) – квапити правосуддя означає закликати нещастя.

FICTIO (лат.) – фікція юридична, юридична вигадка; визнання на законній підставі існування певного відомого факту, якого в дійсності не існує (фікція юридичної особи тощо).

FLAGRANTE DELICTO (лат.) – на місці злочину з речовим доказом.

FORMALITER ET SPECIALITER (лат.) – формально і зокрема.

GESETZ (нім.) – закон.

GRAMMATICA FALSA NON VITIAT CHARTAM (лат.) – граматичні помилки не роблять документ недійсним.

GRATA, RATA ET ACCEPTA (лат.) – прийнятно, законно і прийнятно.

GROSSO MODO (лат.) – у загальних рисах.

HABEAS CORPUS (лат.) – початкові слова наказу англійського судді, з якими він звертається до начальника в'язниці або поліцейської ділянки щодо доставки ув'язненого (затриманого) до суду з необхідними документами, що підтверджують законність утримання. За зволікання або ухилення від доставки затриманого до суду, винні мають сплатити значний штраф як відшкодування моральної шкоди особи, незаконно заарештованої або, яка вже перебуває у в'язниці. Ця процедура закріплена в Habeas Corpus Amendment Act 1679 р. (зміненому законі про процедуру «хабеас корпус»).

HERES HEREDIS MEI EST MEUS HERES (лат.) – спадкоємець мого спадкоємця є мій спадкоємець.

HOMICIDIUM CAUSALE (CULPOSUM) (лат.) – випадкове (за недбалістю) вбивство.

HOMICIDIUM VOLUNTARIUM (лат.) – навмисне вбивство.

HOMO SUM ET NIL HUMANI, A ME ALIENUM ESSE PUTO (лат.) – я людина і вважаю, що усе людське для мене не чуже.

HOSTES HUMANI GENERIS (лат.) – вороги роду людського.

HUMAN RIGHTS AND FUNDAMENTAL FREEDOMS (англ.) – права та фундаментальні свободи людини.

IGNORANTIA JUDICIA EST CALAMITAS INNOCENTIS (лат.) – нецтво судді – лихо для безневинного.

IGNORANTIA NON EST ARGUMENTUM (лат.) – незнання не є доказом.

IMPEACHMENT (англ.) – публічне офіційне звинувачення вищої цивільної особи у неналежному виконанні своїх обов'язків, що відбувається в парламенті у відповідності з формальними правилами та вимогами до процедури висунення обвинувачення та розгляду, а також наступне притягнення до відповідальності, у вигляді позбавлення довіри, відсторонення від посади, передання справи до суду. В англо-американській політичній практиці використовується імпічмент у разі звинувачення в хабарництві, у державній зраді, притягнення до відповідальності за пошкодження майна, дискредитацію свідка або його показань тощо.

IMPERITIA PRO CULPA HABETUR (лат.) – незнання визнається за провину.

IMPOSSIBILIMUM NULLA EST OBLIGATIO (лат.) – немає зобов'язань, якщо його предмет неможливий.

IN AB INFESTATO (лат.) – без заповіту.

IN JURE CESSIO (лат.) – судова поступка.

IN MAXIMA POTENTIA MINIMA LICENTIA (лат.) – чим сильніше влада, тим менше свободи.

IN SUMMA (лат.) – в результаті.

INJUDICANDO CRIMINOSA CELERITAS (лат.) – у проведенні суду поспіх злочин.

INJURIA REALIS (лат.) – образа дією.

INJURIA VERBALIS (лат.) – образа словом.

INTER ARMA LEGES SILENT (лат.) – коли говорить зброя, закони мовчать.

IPSA SCIENTIA POTESTAS EST (лат.) – саме знання є сила.

IPSISSIMA VERBA (лат.) – слово в слово.

IPSO FACTO (лат.) – в силу очевидного факту.

IPSO JURE (лат.) – в силу самого права.

JURA IN RE ALIENA (лат.) – право на чужі речі; особливий вид римських речових прав, що означає користування чужими речами зі спеціально обумовленою метою та випадках (сервітути, суперфіцій тощо).

JURISDICTION (лат.) – судова влада, захист прав, вирішення справ.

JURISPRUDENSE (лат.) – правознавець (синонім – *jurisconsultus*).

JURISPRUDENTIA (лат.) – наука права, розуміння права.

JURISTEN BOSE CHRISTEN (нім.) – юристи – погані християни (середньовічна німецька приказка).

JURY (GRAND YURY) (англ. та франц.) – журі, колегія присяжних (в Англії – велике журі, колегія з 12-23 присяжних, яка вирішує питання щодо передання обвинуваченого до суду).

JUS (JURIS) (лат.) – право в розумінні «правил та норм, що визначають порядок спільного життя людей» та в розумінні «волі людини, його здатності вільної дії», а також в розумінні «судового розгляду справи».

JUS EST ARS BONI ET AEQUI (лат.) – право – наука про те, що добре і справедливе.

JUS GENTIUM (лат.) – в минулі часи результат правотворчості претора peregrinorum, який у своїх едиктах посилався на схожі звичаї народів. А також на справедливість (*aequitas*) та природній розум (*ratio naturalis*); право, загальносуспільне право, згодом – міжнародне право.

JUS PRIVATUM (лат.) – приватне право.

JUS PUBLICUM (лат.) – публічне право.

JUS PUBLICUM PRIVATORUM PACTIS MUTARI NON POTEST (лат.) – публічне право не може бути змінено угодою приватних осіб.

JUSTITIA (лат.) – справедливість, законність.

JUSTITIA EST OBTEMPERATIO SCRIPTIS LEGIBUS (лат.) – справедливість – це покірність писаним законам.

JUSTITIA NEMINE NEGANDA EST (лат.) – не можна нікому відмовляти в правосудді.

LA DECLARATION DES DROITS DE L'HOMME ET DU CITOYEN 1789 (франц.) – Декларація прав людини та громадянина. Вона проголосила, що метою суспільства є загальне благо і що урядова влада встановлюється з метою, щоб людина могла користуватися своїми природними правами (ст. 1). Ці права – рівність, свобода, безпека, власність (ст. 11). Усі люди рівні за природою та перед законом (ст. 111). Декларація включена як перший розділ Конституції 1791 р.

LAW (англ.) – право (в об'єктивному розумінні), закон (*law favours order and abhors confusion* – закон сприяє порядку і відкидає невизначеність).

LAW OF CONSTITUTION (англ.) – конституційне право (закони, що регулюють розподіл державної влади).

LEGEM BREVERN ESSE OPORTET (лат.) – необхідно, щоб закон був коротким.

LEGES HUMANAЕ NASCUNTUR, VIVINT ET MORIUNTUR (лат.) – людські закони народжуються, живуть і помирають.

LEGIS VIRTUS EST: IMPERARE, VETARE, PROMITERE, PUNIRE (лат.) – доблесть закону полягає в тому, щоб повелівати, забороняти, вирішувати, карати.

LEX (LEGES) (лат.) – закон, обов'язки для всіх, загальне правило. У вузькому значенні слова постанова всього римського народу, народних зборів; в імператорській період – норми і правила, запроваджені юристами. У широкому розумінні розпорядження цивільного права на противагу преторському або звичаєвому праву. Схоже jus передбачає вільне, приватне оголошення волі при укладанні договору, при здійсненні юридичного акту, в якому така воля є головною та необхідною умовою.

LEX AEQUITATE GAUDET; APPETIT PERFECTUM (лат.) – право насолоджується справедливістю; прагне до досконалості.

LEX EST NORMA RECTI (лат.) – право є панування того, що є правильним.

LEX EST RATIO SUMMA QUAE JUBET QUAE SUNT UTILIA ET NECESSARIA, ET CONTRARIA PROHIBET (лат.) – право є домінування розуму, яке вимагає тих речей, що є корисними і необхідними, і забороняє зворотне.

LEX EST TUTISSIMA CASSIS; SUB CLYPEO LEGIS NEMO DECIPITUR (лат.) – право є безпечний шолом; під захистом права ніхто не буває обдурений.

LEX NEMINEM COGIT AD IMPOSSIBILIA (лат.) – закон ні від кого не вимагає неможливого.

LEX NEMINI OPERATUR INIQUUM, NEMINI FACIT INJURIAM (лат.) – закон ніколи не чинить несправедливості, нікому не завдає шкоди.

LEX PROSPICIT NON RESPICIT (лат.) – закон дивиться вперед, а не назад.

LEX RESPICIT AEQUITATEM (лат.) – право з повагою ставиться до справедливості.

LEX SEMPER DABIT REMEDIUM (лат.) – закон завжди передбачає спосіб захисту.

LEX SEMPER INTENDIT QUOD CONVENIT RATIONI (лат.) – закон завжди має на увазі те, що відповідає розуму.

LEX SPECIALIS DEROGAT GENERALI (лат.) – спеціальний закон усуває основний закон.

LEX UNO ORE OMNES ALLOQUITUR (лат.) – закон говорить з усіма однаково («одним ротом»).

LEX VIGILANTIBUS, NON DORMIENTIBUS (SUBVENIT) (лат.) – закон для діяльних, а не для тих, хто дримає.

LOI (франц.) – закон.

MANIFESTUM NON EGRET PROBATIONE (лат.) – очевидне не потребує доказу.

MATERIA TRACTANDA (лат.) – предмет обговорення.

MELIOR EST CAUSA POSSIDENTIS (лат.) – становище того, хто володіє краще.

MENDAX IN UNO, MENDAX IN OMNIBUS (лат.) – брехун в одному – брехун в усьому.

MODUS VIVENDI (лат.) – порядок взаємовідносин (буквально спосіб життя).

MORTEM EFFUGERE NEMO POTEST (лат.) – ніхто не може уникнути смерті.

MUS IN PISO (лат.) – миша в горосі (тобто становище з якого важко знайти вихід).

MUTATIS MUTANDIS (лат.) – зі змінами, із застереженням.

NATURA NON FACIT VACUUM; NEC LEX SUPERVACUUM (лат.) – природа не терпить порожнечі; закон не робить нічого зайвого.

NE CUI DOLUS SUUS, PER OCCASIONEM JURIS CIVILIS, CONTRA NATURALEM AEQUITATEM PROSIT (лат.) – злий намір нікому не повинен піти на користь під приводом права, всупереч природній справедливості.

NE VARIETUR (лат.) – зміні не підлягає (незмінний).

NEC CURIA DEFICERET IN JUSTITIA EXHIBENDA (лат.) – суд не повинен обділяти будь-кого в наданні правосуддя.

NEMINE CONTRADICENTE (лат.) – без заперечень, одноголосно.

NEMO BIS PUNIRI PRO UNO DELICTO (лат.) – ніхто не повинен бути покараний двічі за один злочин.

NEMO JUDEX IN PROPRIA CAUSA (лат.) – ніхто не суддя у власній справі.

NEMO SAPIENS, NISI PATIENS (лат.) – ніхто не мудрий, якщо не терплячий.

NEMO TENETUR SE IPSUM ACCUSARE (лат.) – ніхто не зобов'язаний сам себе звинувачувати (некараність за самообвинувачення).

NIHIL FIT SINE RATIONE SUFFICIENTI (лат.) – нічого не повинно робитися без достатнього обґрунтування.

NIL (NIHIL) ADMIRARI (лат.) – ні з чого не дивуватися.

NON BIS IN IDEM (лат.) – не притягати до відповіді двічі за одне й те саме.

NON EXEMPLIS SED LEGIBUS JUDICANDUM EST (лат.) – необхідно судити на підставі не прикладів, а законів.

NON LIQUET (лат.) – не ясно.

NON PROGREDI EST REGREDI (лат.) – не йти вперед, означає йти назад.

NUDIS VERBIS (лат.) – голослівно.

NULLA REGULA SINE EXCEPTIONE (лат.) – немає правила без виключення.

NULLUM CRIMEN NULLA POENA SINE LEGE (лат.) – ніякого злочину, ніякого покарання, якщо вони не передбачені законом.

NULLUM MALUM SINE ALIQUO BONO (лат.) – немає такого поганого, в чому б не було хоча б краплини гарного.

OCCASIO FACIT FUREM (лат.) – випадок робить людину злодієм.

OLIGARCHIA (грец.) – олігархія, правління небагатьох; форма правління, за якої невелика група людей здійснює владний контроль, як правило, з корисливою метою «той, хто говорить організація, говорить олігархія».

OMNE JUS HOMINUM CAUSA CONSTITUTUM (лат.) – будь-яке право встановлене заради людей.

OPINIO PRUDENTIUM DOCTORUM (лат.) – думка знавців права щодо юридичних питань.

OPTIMA LEGUM INTERPRES CONSUETUDO (лат.) – кращий тлумач законів – звичай.

ORDEAL (англ.) – ордалія, примітивний метод судового рішення щодо винності або невинності шляхом випробування звинуваченого небезпечним способом, який, згідно загальної думки, здійснюється за участі надприродних сил (божества, духа). У давнину практикували випробування вогнем, водою; у давніх індійців – отрутою. За часів середньовіччя додалися випробування хрестом, поєдинком тощо.

PACTA SUNT SERVANDA (лат.) – договори необхідно дотримуватися.

PAR IN PAREM NON HABET JURISDICTIONEM (лат.) – рівний серед рівних не має юрисдикції.

PATER FAMILIAS (лат.) – батько родини.

PATRIA POTESTAS (лат.) – батьківська влада.

PAX QUAEERENDA EST (лат.) – миру необхідно добиватися.

PEREAT MUNDUS ET FIAT JUSTITIA (лат.) – правосуддя повинно відбутися, хоч би і світ загинув.

PERICULUM EST IN MORA (лат.) – небезпека у зволіканні.

PERSONA (NON) GRATA (лат.) – особа, яка (не) користується довірою.

PERSONALITER (лат.) – особисто.

PLUS PECCAT AUCTOR QUAM ACTOR (лат.) – підбурювач винен більше, ніж виконавець.

POST FACTUM NULLUM CONSILIUM (лат.) – після того, що сталося рада не потрібна.

POST HOC, ERGO PROPTER HOC (лат.) – після цього – означає внаслідок цього.

POST HOC, NON EST PROPTER HOC (лат.) – після цього – не означає через це.

PRAETOR PEREGRINUS (лат.) – претор у справах іноземців.

PRAETOR URBANUS (лат.) – претор міста.

PRECEDENT (англ. та франц.) – прецедент судовий.

PRESUMPTION (англ.) – презумпція, припущення.

PRIMUS INTER PARES (лат.) – перший серед рівних.

PRO ET CONTRA (лат.) – за і проти.

PRO UT DE LEGE (лат.) – законним шляхом.

PROBATUM EST (лат.) – схвалено.

PROVOCATIO AD POPULUM (лат.) – у часи республіки апеляція проти рішення магістрату до коміцій (центуріатним – у разі засудження до страти, трибутним – у разі грошового штрафу); використовувалась як політичний засіб протесту проти перевищення посадової влади, зловживання нею. Із часом почала розглядатися як головна гарантія політичних прав римського громадянина, як прояв суверенності римського народу.

PUNCTUM SALIENS (лат.) – важливий пункт, важлива обставина.

QUI PARCIT NOCENTIBUS INNOCENTES PUNIT (лат.) – хто щадить винних – карає невинних.

QUI PECCAT EBRIUS, LUAT SOBRIUS (лат.) – п'яний злочинець має бути покараний, коли він тверезий.

QUI PRO QUO (лат.) – непорозуміння («одне замість іншого»).

QUI TACET, CONSENTIRE VIDETUR (лат.) – хто мовчить, той (мабуть) погоджується.

QUI VULT DECIPI, DECIPIATUR (лат.) – хто бажає бути обдуреним, нехай буде обдурений.

QUIS CUSTODIET IPSOS CUSTODES? (лат.) – хто ж вартуватиме самих вартових?

QUIVIS PRAESUMITUR BONUS DONEC PROBETUR CONTRARIUM (лат.) – кожен вважається чесним, доки не доведене зворотнє.

QUOD ERAT DEMONSTRANDUM (лат.) – що і необхідно було довести.

QUOD NON HABET PRINCIPIUM, NON HABET FINEM (лат.) – те, що не має початку, не має кінця.

QUOD QUISQUIS NORIT IN HOC SE EXERCEAT (лат.) – нехай кожен займається тим, в чому він розбирається.

QUOD TIBI FIERI NON VIS, ALTERI NE FECERIS (лат.) – чого не бажаєш собі, не роби іншому.

QUODCUNQUE ALIQUIS OB TUTELAM CORPORIS SUI FECERIT JURE ID FECISSE VIDETUR (лат.) – все, що людина робить для власного захисту, вважається зробленим законно.

QUOT CAPITA, TOT SENTENTIAE (лат.) – скільки голів, стільки і розуму (думок).

REBUS SIC STANTIBUS (лат.) – доки обставини не змінилися (середньовічна формула, яка обґрунтовувала можливість відмови від виконання домовленості при обставинах, що змінилися).

RECHTSSTAAT (нім.) – правова держава.

REDUCTIO AD ABSURDUM (лат.) – доказ від протилежного.

REMOTIS TESTIBUS (лат.) – без свідків.

RESPONDERE, CAVERE, AGERE (лат.) – надавати відповідь, складати документи, виступати в суді (три основних форми діяльності римського юриста).

RESPUBLICA (лат.) – «зібрання багатьох людей, об'єднаних згодою в питаннях права та зі спільними інтересами» (Цицерон, I ст. до н.е.).

RIGHT (англ.) – право.

RULE OF LAW (англ.) – домінування права, правління закону.

SALUS PATRIAE (POPULI) SUPREMA LEX (лат.) – благо вітчизни (народу) – вищий закон.

SCIRE LEGES NON HOC EST VERBA EARUM TENERE, SED VIM AC POTESTATEM (лат.) – знання законів – не в тому, щоб пам'ятати їх слова, а в тому, щоб розуміти їх сенс.

SEMEL HERES SEMPER HERES (лат.) – особа, яка стала спадкоємцем один раз, залишається в цьому статусі назавжди.

SEPARATION DES POUVOIRS (франц.), **SEPARATION OF POWERS** (англ.) – взаємне відособлення влади (в державі), найчастіше перекладається як «розподіл влади».

SEQUI DEBET POTENTIA JUSTITIAM, NON PRAEEDERE (лат.) – сила повинна йти за правосуддям, а не передувати йому.

SERVITUTES (лат.) – чітко визначене право на чужу річ (наприклад, право проїзду, перевозу та прогону згідно давньоримського добросусідського права).

SI VIVIS ROMAE, ROMANO VIVITO MORE (лат.) – якщо живеш в Римі, живи за римськими звичаями.

SIC VOLO, SIC JUBEO, SIT PRO RATIONE VOLUNTAS (лат.) – так я хочу, так я повеліваю, нехай аргументом буде моя воля.

SILENTIUM VIDETUR CONFESSIO (лат.) – мовчання рівносильно визнанню.

SINE PRECE, SINE PRETIO, SINE POCULO (лат.) – без прохання, без підкупу, без пиятики.

SOLICITOR (англ.) – британський юрист, який надає консультації клієнтам адвокатської фірми, веде справи в судах нижчої інстанції та готує матеріали для ведення справи в судах вищої інстанції баристером.

STAR DECISIS (лат.) – вимога до суду жорстко дотримуватися правил та принципів, що встановлені попередніми судовими рішеннями та заснована на прецеденті. Латиною це правило вимагає буквально «керуватися вже ухваленими рішеннями».

STATUS (лат.) – статус (юридичний).

STATUTE (англ.) – статут, прийнятий парламентом закон у Великій Британії та деяких інших країнах.

TACITO LOCACIO (лат.) – автоматичне продовження договору на новий термін.

TESTIS UNUS – TESTIS NULLUS (лат.) – один свідок – не свідок.

TORAH (давньоєвр.) – Закон, П'ятикнижжя Мойсея.

TOTA RE PERSPECTA (лат.) – взявши все до уваги.

TRES FACIUNT COLLEGIUM (лат.) – трое складають колегію.

TRUST (англ.) – устрій справ, при якому особа або група осіб, які називаються довіреною особою або довіреними особами, володіють власністю в інтересах самого засновника трасту або інших осіб, які отримують вигоду (бенефіціаріїв).

UBI FACTA LOQUUNTUR NON OPUS EST VERBIS (лат.) – де говорять факти, немає потреби в словах.

ULTRA POSSE NEMO OBLIGATUR (лат.) – нікого не зобов'язують робити понад його сили.

UNCONSTITUTIONAL (англ.) – неконституційний.

UNITED NATION'S UNIVERSAL RIGHTS OF MAN DECLARATION (англ.) – Загальна декларація прав людини Організації Об'єднаних Націй (1948 р.).

USUS EST OPTIMUS MAGISTER (лат.) – досвід – кращий учитель.

VEDA (санскр.) – знання; будь-яка з чотирьох стародавніх священних книг індуїзму, що складається з молитов, пісень, священних формул тощо. Входить до складу багатьох слів та виразів, наприклад «правознавство», «законознавство» тощо.

VERBATIM (лат.) – слово в слово.

VERDICT (лат.) **VERE DICTUM** – вірне, дійсне, надійне слово; англ. та франц. – рішення суду присяжних, як правило, з оголошенням «винності» або «невинності» обвинуваченого.

VERITAS ODIUMA PARIT, OBSEQUIUM AMICOS (лат.) – істина породжує ненависть, лестощі друзів.

VETO (лат.) – забороняю.

VIM VI REPELLERE LICET (лат.) – силу можна відбивати силою.

WRIT HABEAS (англ.) – документ, що випускається певним судом з вимогою здійснення певних дій (наприклад, наказ «corpus ad subjiciendum» щодо доставки в суд особи, яка перебуває під вартою, для з'ясування правомірності утримання його під вартою).

РОЗДІЛ 9.
ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ СКЛАДАННЯ ЕКЗАМЕНУ З ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. «Історія держави і права зарубіжних країн» як наука та історико-правова дисципліна.

Тема 2. Рабовласницька держава і право.

Тема 3. Історія держави і права країн Стародавнього Сходу.

Тема 4. Держава і право Стародавньої Греції. Афіньська держава та право.

Тема 5. Історія держави і права Стародавньої Спарти.

Тема 6. Історія держави і права Стародавнього Риму.

Тема 7. Загальна характеристика феодалізму. Держава і право Візантійської імперії.

Тема 8. Історія держави і права франків та англосаксів.

Тема 9. Історія держави і права феодальної Франції.

Тема 10. Історія держави і права феодальної Німеччини.

Тема 11. Історія держави і права феодальної Англії.

Тема 12. Феодальна держава і право у країнах Сходу.

Тема 13. Історія держави і права Арабського Халіфату.

Тема 14. Історія держави і права Нового часу: загальна характеристика періоду.

Тема 15. Виникнення та розвиток буржуазної держави та права в Англії.

Тема 16. Утворення та розвиток буржуазної держави і права у Франції.

Тема 17. Виникнення і розвиток держави та права США.

Тема 18. Виникнення та розвиток буржуазної Німеччини. Об'єднання Німеччини.

Тема 19. Історія держави і права буржуазних держав Азії.

Тема 20. Історія держави і права країн Латинської Америки.

Тема 21. Історія держави і права Новітнього часу: загальна характеристика періоду.

Тема 22. Історія держави і права Німеччини новітнього часу.

Тема 23. Історія держави і права новітньої Франції.

Тема 24. Історія держави і права новітньої Великобританії.

Тема 25. Історія держави і права США новітнього періоду.

Тема 26. Історія держави і права країн Азії новітнього періоду.

Тема 27. Історія держави і права Латинської Америки новітнього часу.

Тема 28. Виникнення та розвиток незалежних держав у Центрально-Східній Європі.

РОЗДІЛ 10. ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. / Л.М. Бостан, С.К. Бостан. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
2. Всеобщая история государства и права. Учебник для вузов в двух томах / [Дмитриевский Н.П., Зимелева М.В., Кечекьян С.Ф. и др.] ; под ред. В.А. Томсинова. – Т. 1. – Древний мир и средние века. – М. : ИКД «Зерцало-М», 2011. – 640 с.
3. Гапотій В.Д. Термінологічний словник-довідник з дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» : навчальний посібник / В.Д. Гапотій, Я.В. Попенко. – Мелітополь, 2014. – 280 с.
4. Глиняний В.П. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. / В.П. Глиняний. – К. : Істина, 2005. – 768 с.
5. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: учеб. для вузов / В.Г. Графский. – М. : Норма, 2007. – 752 с.
6. Желудков А. В. История государства и права зарубежных стран (конспект лекций) / А. В. Желудков, А. Г. Буланова. – М.: «Приор-издат», 2003. – 176 с. (Серия «В помощь студенту»).
7. История государства и права зарубежных стран: учеб. / под ред. проф. К. И. Батыра. – М.: ТК Велби, 2003. – 496 с.
8. История государства и права зарубежных стран: учеб. для вузов / [под ред. Н.А Крашенинниковой и О.А. Жидкова] – Ч. 2. – М. : Издательская группа НОРМА-ИНФРА, 2001. – 712 с.
9. История государства и права зарубежных стран: учеб. для вузов / [под ред. О.А. Жидкова и Н.А. Крашенинниковой]. – Ч. 1. – М. : Норма, 2004. – 624 с.
10. Історія вчень про право і державу: Хрестоматія для юридичних вузів і факультетів / [уклад. Г.Г. Демиденко]. – Харків : Легас, 2002. – 130 с.
11. Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній новий час) : навч. посіб. / [за ред. Б.Й. Тищика]. – Львів : Світ, 2006. – 696 с.
12. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. для студ. вищ. навч. закл / [Маймескулов Л.М., Тихоненков Д.А., Россіхін В.В., Власенко С.І.]. – Харків : Право, 2011. – 520 с.
13. Кудинов О. А. История государства и права зарубежных стран / О. А. Кудинов. – М.: МЭСИ, 2004. – 305 с.
14. Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. / В.С. Макарчук. – К. : Атіка, 2004. – 616 с.
15. Омельченко О. А. Всеобщая история государства и права: учеб.: в 2 т. / О. А. Омельченко. – М.: ТОН-Остожье, 2000. – Т. 1. – 2000. – 528 с.
16. Омельченко О. А. Всеобщая история государства и права: учеб.: в 2-х т. / О. А. Омельченко – М.: ТОН-Остожье, 2000. – Т. 2. – 2000. – 496 с.
17. Орленко В. І. Історія держави і права зарубіжних країн: посіб. для підготовки до іспитів / В. І. Орленко, В. В. Орленко. – К.: Вид ПАЛИВОДА А.В., 2008. – 244 с. – (Бібліотечка студента).
18. Попенко Я.В., Гапотій В.Д. Історія держави і права зарубіжних країн: навчально-методичний посібник. – Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 440 с.
19. Попенко Я.В., Гапотій В.Д., Куйбіда Є.О. Історія держави і права зарубіжних країн (Стародавній світ та доба Середньовіччя) : підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б.Хмельницького, 2015. – 603 с.

20. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. для студ. юридичн. спеціал. вищ. закл. освіти / М.М. Страхов. – Харків : Право, 2001. – 416 с.
21. Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього Світу: навч. посіб.: у 2 т. / Б.Й. Тищик. – Львів : Сполом, 1999 – Т. 2 : Історія держави і права Стародавнього Риму. – 1999. – 180 с.
22. Хома Н. М. Історія держави та права зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Н. М. Хома. – Львів: «Новий Світ-2000», 2008. – 475 с.
23. Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Н.М. Хома. – К. : «Каравела» ; Львів : «Новий Світ», «Магнолія плюс», 2003. – 480 с.
24. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / [за ред. В.Д. Гончаренка], 1998. – Т. 1. – К. : Ін Юре, 1998. – 504 с.
25. Шостенко І.І. Історія держави і права зарубіжних країн: навч.-метод. посіб. / І.І. Шостенко, О.І. Шостенко. – К. : МАУП, 2003. – 104 с.
26. Юридическая энциклопедия / отв. ред. Б.Н. Топорнин. – М.: Юристь, 2001. – 1272 с.

ДОДАТКОВА

27. Альбедиль М.Ф. Забытая цивилизация в долине Инда / М. Ф. Альбедиль. – СПб.: Наука, 1991. – 178 с.
28. Аннерс Э. История европейского права / Э. Аннерс. – М.: Наука, 1999. – 395 с.
29. Антонова Е. В. Месопотамия на пути к первым государствам / Е. В. Антонова. – М.: Восточная литература, 1998. – 223 с.
30. Антюхина-Московченко В. И. Третья республика во Франции 1870-1918 гг. / В. И. Антюхина-Московченко.– М.: Мысль, 1986. – 486 с.
31. Арисов И. Н. Французский гражданский кодекс 1804 г.: учеб. пособ. / И. Н. Арисов. – М.: Издательство Военно-политической академии, 1972. – 120 с.
32. Барг М. А. Кромвель и его время / М. А. Барг. – М.: УЧПЕДГИЗ, 1960. – 244 с.
33. Бартошек М. Римское право: (Понятия, термины, определения) / М. Бартошек. – М.: Юридическая литература, 1989. – 448 с.
34. Батыр К. И. История государства и права Франции периода буржуазной революции 1789-1794 гг.: учеб. пособ. / К. И. Батыр. – М.: ВЮЗИ, 1984. – 80 с.
35. Батыр К. И. История феодального государства во Франции / К. И. Батыр. – М., 1994. – 509 с.
36. Бачур Б. С. Історія держави і права зарубіжних країн: навч.-метод. посіб. / Б. С. Бачур. – Одеса: Астропринт, 2007. – 72 с.
37. Бельсон Я. М. История государства и права США: учеб. пособ. / Я. М. Бельсон, К. Е. Ливанцев. – Л.: Издательство Ленинградского университета, 1982. – 167 с.
38. Боботов С. В. Введение в правовую систему США / С. В. Боботов, И. Ю. Жигачев. – М.: Норма, 1997. – 333 с.
39. Боботов С. В. Наполеон Бонапарт – реформатор и законодатель / С. В. Боботов. – М.: Контракт, 1998. – 336 с.
40. Богословский Е. С. «Слуги» фараонов, богов и частных лиц (к социальной истории Египта XVI-XIV вв. до н.э.) / Е. С. Богословский. – М.: Наука, 1979. – 236 с.
41. Большой юридический словарь / [Додонов В.Н., Ермаков В.Д., Крылова М.А. и др.]. – М., 2001. – 790 с.
42. Бонгард-Левин Г. М. Древнеиндийская цивилизация / Г. М. Бонгард-Левин. – М.: Наука, 1993. – 320 с.
43. Бостан Л. М. Історія держави і права зарубіжних країн (Держава і право епохи станово-кастового суспільства): навч. посіб. для курсантів, студентів, слухачів / Л. М. Бостан, С. К. Бостан. – Запоріжжя: ЗЮІ МВС України, 2000. – 340 с.

44. Бэррес Р. Документы Американской Революции / Р. Бэррес. – Тверь; М.: Альба, 1994. – 222 с.
45. Васильев Л. С. История Востока: учеб.: в 2 т. / Л. С. Васильев. – М.: Высшая школа, 2008. – Т. 1. – 2008. – 512 с.
46. Васильев Л. С. История Востока: учеб.: в 2 т. / Л. С. Васильев. – М.: Высшая школа, 2008. – Т. 2. – 2008. – 575 с.
47. Внутренняя политика французского абсолютизма 1633-1649 гг.: сб. документов / под ред. А. Д. Люблинской. – Л.: Наука, 1980. – 278 с.
48. Война за независимость и образование США / отв. ред. Г. Н. Севостьянов. – М.: Наука, 1976. – 550 с.
49. Всеобщая история государства и права / [под ред. К.И. Батыра]. – М.: Юристъ, 1998. – 456 с.
50. Галанза П. Н. Феодалное государство и право Германии / П. Н. Галанза. – М., 1968. – 215 с.
51. Галкин И. С. Создание Германской империи 1815-1871 гг. / И. С. Галкин. – М.: Высшая школа, 1986. – 197 с.
52. Галушко К.Ю. Кельтская Британия : племена, государства, династии с древности до конца XV века : Учебное пособие / К.Ю. Галушко. – К.: Аттика, 2005. – 324 с.
53. Гиббон Э. История упадка и крушения Римской империи / пер. с англ. В. Н. Неведомского. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2001. – 704 с.: 420 ил.
54. Гизо Ф. История английской революции: в 2т. / Ф. Гизо. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 1996. – Т. 1. – 480 с.
55. Гизо Ф. История английской революции: в 2т. / Ф. Гизо. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 1996. – Т. 2. – 512 с.
56. Господаренко О.В. Історія Візантії. Хрестоматія : навчально-методичний посібник / О.В. Господаренко, В.В. Кузовков. – Миколаїв : Іліон, 2014. – 370 с.
57. Громаков Б. С. История рабовладельческого государства и права (Афины и Рим) / Б. С. Громаков. – М.: ВЮЗИ, 1986. – 80 с.
58. Давид Р. Основные правовые системы современности / Р. Давид. – М.: Международные отношения, 1999. – 398 с.
59. Дашков С.Б. Императоры Византии [Электронный ресурс] / С.Б. Дашков. – М.: «Красная площадь», «АПС-книги», 1996. – Режим доступа : <http://www.sedmitza.ru/lib/text/434328/>
60. Дождев Д. В. Основание защиты владения в римском праве / Д. В. Дождев. – М.: ИГПАН, 1996. – 238 с.
61. Дождев Д. В. Римское частное право: учеб. для вузов / Д. В. Дождев. – М.: ИНФРА-М, Норма, 1996. – 704 с.
62. Документы по истории зарубежного права / [под ред. Н.А. Крашенинниковой]. – М.: Издание Московского университета им. М.В. Ломоносова, 1987. – 153 с.
63. Драбкин Л. С. Становление Веймарской республики / Л. С. Драбкин. – М., 1978. – 374 с.
64. Египет: земля фараонов / пер. с англ. В. Пападаки. – М.: Терра, 1997. – 167 с. – (Энцикл. «Исчезнувшие цивилизации»).
65. Жидков О. А. Верховный суд США: право и политика / О. А. Жидков. – М.: Наука, 1985. – 221 с.
66. Жидков О. А. История государства и права стран Латинской Америки / О. А. Жидков. – М.: Изд-во УДН, 1967. – 175 с.
67. История буржуазного государства и права (1640-1917): учеб. пособ. / под ред. З. М. Черниловского. – М.: Высшая школа, 1964. – 495 с.
68. История буржуазного конституционализма XIX в / под ред. П. С. Грацианского, С. А. Егорова, В. В. Кизяковского. – М.: Наука, 1986. – 279 с.

69. История буржуазного конституционализма XVII-XVIII вв. / под. ред. В. С. Нерсисянца. – М.: Наука, 1983. – 296 с.
70. История государства и права зарубежных стран: метод. рекомен. / [А.К. Гаврилин, С.А. Есиков]. – Тамбов : Издательство Тамбовского государственного технического университета, 2004. – 68 с.
71. История государства и права: словарь-справочник / [под ред. М.И. Сизикова]. – М. : Юридическая литература, 1997. – 304 с.
72. История Древнего Востока / [под ред. В.И. Кузищина]. – М. : Высшая школа, 2003. – 462 с.
73. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2013) / О.П. Іваницька. – К. : «Слово», 2014. – 1056 с.
74. Історія вчень про право і державу: Хрестоматія для юридичних вузів і факультетів / уклад., заг. ред. Г. Г. Демиденко. – Харків: Легас, 2002. – 130 с.
75. Кащенко С. Всеобщая история государства и права новейшего времени: учеб. пособ. / С. Кащенко – Симферополь: Доля, 2006. – 695 с.
76. Ковалев С. И. История Рима / С. И. Ковалев. – СПб.: Полигон, 2003. – 864 с.
77. Коломойцев В. Е. Формування ідеології «Нового курсу» президента США Ф. Д. Рузвельта: Подолання кризи: досвід виконавчої влади США / В. Е. Коломойцев. – Луганск: СУДУ, 1997. – 43 с.
78. Конституции зарубежных государств / сост. проф. В. В. Маклаков. – М.: БЕК, 1999. – 584 с.
79. Конституционное право зарубежных стран: учеб. для вузов / под общ. ред. М. В. Баглая, Ю.И. Лейбо, Л. М. Энтина. – М.: Норма, 2004. – 832 с.
80. Конституция США: история и современность / под ред. А. А. Мишина, Е. Ф. Языкова. – М.: Юридическая литература, 1988. – 316 с.
81. Коран / [пер. с араб. Г.С. Саблукова]. – СПб. : Северо-Запад Пресс, 2004. – 481 с.
82. Косарев А. И. История государства и права зарубежных стран / А. И. Косарев. – М.: Юриспруденция, 2007. – 376 с.
83. Косарев А. И. Римское право / А. И. Косарев. – М.: Юридическая литература, 1986. – 160 с.
84. Кофанов Л. Л. Обязательственное право в архаическом Риме (VI-IV вв. до н. э.) / Л. Л. Кофанов. – М.: Юрист, 1994. – 239 с.
85. Крижанівський О. П. Історія стародавнього Сходу: підруч. / О. П. Крижанівський. – К.: Либідь, 2000. – 592 с.
86. Кузнецов Ю. Д. История Японии / Ю. Д. Кузнецов. – М.: Высшая школа, 1988. – 431 с.
87. Кучма В. В. Государство и право Древнего мира и Средних веков / В. В. Кучма. – Волгоград: Изд-во Волгоградского государственного университета, 2001. – 548 с.
88. Кучма В. В. Государство и право Нового времени (XVII – XIX вв.): курс лекций / В. В. Кучма.– Волгоград: Изд-во Волгоградского государственного университета, 2002. – 360 с.
89. Латыпов Р. И. Шпаргалка по истории государства и права зарубежных стран: учеб. пособ. / Р. И. Латыпов. – М.: ТК Велби, 2005. – 40 с.
90. Ле Гофф Ж. Цивилизации средневекового Запада / Ле Гофф Ж. – Екатеринбург : У-Фактория, 2005. – 560 с.
91. Лубський В. І. Мусульманське право: курс лекцій / В. І. Лубський, В. Д. Борис. – К.: Вілбор, 1997. – 256 с.
92. Милехина Е. В. История государства и права зарубежных стран / Е. В. Милехина. – М., 2002. – 208 с.
93. Мишин А. А. Государство и право Парижской коммуны / под ред. А. Ф. Шебанова. – М.: Юридическая литература, 1971. – 295 с.
94. Неусыхин А. И. Общественный строй древних германцев / А. И. Неусыхин. – М.: ГПИБ, 2001. – 300 с.

95. Никифорова Н. А. История государства и права зарубежных стран: учеб. пособ. / Н. А. Никифорова. – М.: Окей-книга, 2007. – 160 с. – (Скорая помощь студенту).
96. Омельчук В.В. Нормативно-правове забезпечення державно-церковних взаємин у Візантійській імперії / В.В. Омельчук. – К. : Золоті ворота, 2014. – 576 с.
97. Орач Є. М. Основи римського приватного права: навч. посіб. / Є. М. Орач, Б. Й. Тищик. – Львів, 2000. – 238 с.
98. Осокин Н.А. История средних веков / Н.А. Осокин. – М. : АСТ; Минск : Харвест, 2008. – 672 с.
99. Памятники римского права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. – М. : Зерцало, 1997. – 608 с.
100. Петрушевский Д. М. Очерки из истории средневекового общества и государства / Д. М. Петрушевский. – М.: Едиториал, 2003. – 298 с.
101. Петрушевский Д. М. Очерки из истории английского государства и общества в средние века / Д. М. Петрушевский. – М.: Едиториал, 2003. – 223 с.
102. Писаренко К. А. Об эволюции форм правления европейских государств в новое и новейшее время (конец XVI-XX вв.) / К. А. Писаренко. – М.: Археографический центр, 1998. – 79 с.
103. Покровский И. А. История римского права / И. А. Покровский. – Минск: Харвест, 2002. – 528 с.
104. Романенкова Е. Н. Шпаргалка по истории отечественного государства и права: учеб. пособ. / Е. Н. Романенкова. – М.: ТКВелби, 2004. – 40 с.
105. Романов А. К. Правовая система Англии / А. К. Романов. – М.: Дело, 2002. – 344 с.
106. Сычев Н.В. Книга династий / Н. Сычев. – М. : АСТ: Восток-Запад, 2008. – 959 с.
107. Тихомирова Л.В. Юридическая энциклопедия / Л.В. Тихомирова, М.Ю. Тихомиров. – М., 1997. – 526 с.
108. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини : Історія / А.С. Філіпенко. – К. : Либідь, 2006. – 384 с.
109. Хачатурян В. М. История мировых цивилизаций с древнейших времен до конца XX века / В. М. Хачатурян. – М.: Дрофа, 2000. – 512 с.: карт.
110. Хачатурян Н. А. Сословная монархия во Франции XIII-XV вв. / Н. А. Хачатурян. – М.: Высшая школа, 1989. – 271 с.
111. Хома Н. М. Політологія: навч. посіб. для студ. закладів освіти I-IV рівнів акредитації / Н. М. Хома, В. М. Піча. – К.: Каравела, 2001. – 344 с.
112. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права / под. ред. Е. В. Поликарпова, 1996 – Т. 2. – М.: Юристь, 1996. – 520 с.
113. Цмай В. В. Мусульманское семейное право / В. В. Цмай. – СПб.: СПбГУАП, 1998. – 119 с.
114. Чепурнова Н. М. История государства и права зарубежных стран: учеб. пособ. / Н. М. Чепурнова, А. В. Серегин. – М.: Евразийский открытый институт, 2007. – 198 с.
115. Черниловский З. М. Всеобщая история государства и права: (История государства и права зарубежных стран): учеб. / З. М. Черниловский. – М.: Высшая школа, 1983. – 656 с.
116. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. для студ. юр. вузів та фак-тів / О.О. Шевченко. – К. : Вентурі, 2007. – 304 с.
117. Шкарденок И. А. Римское право. Схемы: учеб.-нагляд. пособ. / И. А. Шкарденок. – Иркутск: Иркутский государственный университет, 2006. – 150 с.
118. Шостенко І. І. Російсько-український термінологічний словник з історії держави і права / І. І. Шостенко, О. І. Шостенко. – К.: МАУП, 2003. – 64 с.
119. Юдовская А. Я. Эволюция государства и права в странах Европы и Америки (XV-XIX вв.) / А. Я. Юдовская. – СПб.: СМИО-Пресс, 2000. – 287с.
120. Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. XX століття: Підруч. для вищих навч. закл. / В. Яровий. – К. : Генеза, 2005. – 816 с.

**РОЗДІЛ 11.
ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ**

<http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/671/>
http://pravo.biz.ua/category/istoriya_derzavy_i_prava_zarubignykh_krajn
http://fictionbook.ru/author/yuliya_marochkina/istoriya_gosudarstva_i_prava_zarubejnykh/
http://kneuinfo.narod.ru/storya_derzhavi__prava_zarubzhnih_kran
<http://www.pravoznavec.com.ua/books/8/22>
<http://uris.org.ua/istoriya-gosudarstva-i-prava-zarubezhnyh-stran/i>
<http://lawlib.at.ua/load/12-1-0-225>
http://thelaw.at.ua/load/juridichna_literatura/istorija_derzhavi_i_prava_zarubizhnykh_krajn
<http://www.twirpx.com/file/400949/>
<http://sclnau.com.ua/index.php/studentu/elektronna-biblioteka>